

Půlnoční expres

Listy pro odvrácenou tvář umění

půlnoční téma
A ŽIVOTEM
DOPISY,

MEZI UMĚNÍM
(DENÍKY,
PAMĚTI)

pohřebiště

AUBREY BEARDSLEY

I / MMXIV

Zdravím Vás jménem **Půlnoci**, skromného projektu věnovaného odvrácené tváři umění, a její tribuny **Půlnočního expresu**. Právě vychází lednové číslo našeho e-bulletinu, které je zároveň prvním číslem druhého ročníku – *kež je alespoň tak úspěšný jako ten předešlý!* Současně chci tímto v půlnočním autorském okruhu přivítat Lucii Ruškovou, jejíž zásluhou Vám po delší době opět nabídneme rozhovor, ba rovnou dva – a sice s výtvarnicí Julianou Jirousovou a její dcerou, básničkou Martou Veselou Jirousovou. Nezbývá než doufat, že podobně zajímavé osobnosti pro nás bude Lucie zpodobat i v budoucnu.

Půlnoční téma jsme tentokrát nazvali „Mezi uměním a životem“ a porozhlédli jsme se v něm po denících, dopisech a memoárech českých i zahraničních umělců. V **pohřebišti** Vám představíme nevšedního anglického výtvarníka a spisovatele Aubreye Beardsleyho (1872–1898), čelného představitele evropského secesního umění, který předčasně zemřel na tuberkulózu. **Periferie** pak tradičně nabídne množství příspěvků mapujících současnou kulturní periferii, mezi nimiž tentokrát převažují knižní a filmové recenze, kupříkladu na Linhartova monumentálního průvodce tzv. frenetickou literaturou, novou knihu badatelského dua Kopáč–Schwarz o pražské prostituci, další welsbouskou adaptaci nebo první část čerstvého filmového opusu Larse von Triera. A pro závěrečnou rubriku **postskriptum** jsme tentokrát vybrali Karáskovo bibliofilsky laděné oblédnutí za zesnulým přítelem Arnoštem Procházkou...

Petr Nagy

pár slov (I) / půlnoční téma (II–XIV) *Vážený pane tři B!* / *Události Jana Hanče* / *Manželský pikareskní román* / *Ctnosti naše na tom visí jen, jak čas je vykládá* / *Dopisy jako poslední útočiště frustrovaného estéta* / *Nedosněné sny* / pohřebišť (XV–XVI) *Aubrey Beardsley* / *periferie* (XVII–XXXII) *Klíč k literárnímu žaláři nejtemnějšímu* / *Srdečné pozdravy ze Skotska* / *Kohout ve sklepě, motýli nad propastí* / „*Modli se a pracuj!*“ / „*Žít bez breviáře? To je jako vydat se na dlouhou cestu bez navigace.*“ / *Dvojí tvář (nejen) kladenské normalizace* / *Za exotikou s humorem* / *Ze vzpomínek lidské nymfy* / *Havlíček včera, dnes a zítra* / *Literatura osiřelá mezi knihami* / *Pražský průvodce nejstarším řemeslem (slovem i obrazem)* / **postskriptum** (XXXIII)

Půlnoční expres (listy pro odvrácenou tvář umění) – internetový kulturní měsíčník, č. 1, 2014, ISSN: 2336-1166.

Vydavatel a šéfredaktor: Petr Nagy. Redakce: Lenka Dostálová, Eva Marková, Alena Šlengerová.

E-mail: PoselPulnoci@seznam.cz | WWW: petrnagy.wix.com/pulnoc

Vážený pane tři B!

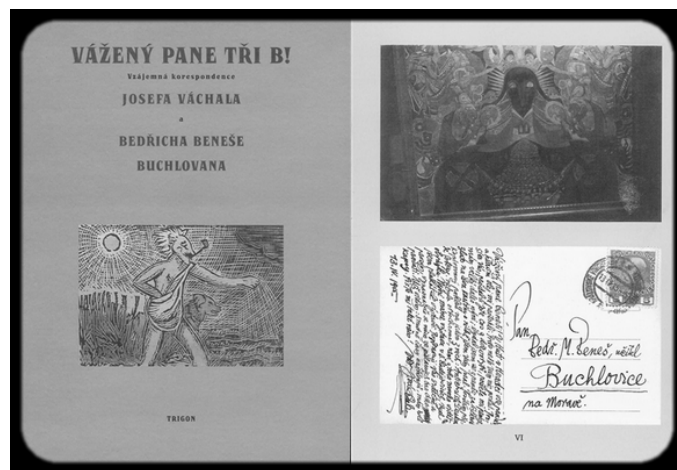
půlnoční téma

Kdo se skrývá za oním označením tři B? Dnes již málo známý spisovatel, knihovník, učitel, nadšený bibliofil a sběratel lidových pohádek a pověstí Bedřich Beneš Buchlovan (1885–1953). Narodil se jako Bedřich M. Beneš v Tučapech, své dětství prožil ve Zlechově. Obecnou školu a čtyři třídy gymnázia navštěvoval v Uherském Hradišti, maturoval však na učitelském ústavu v Kroměříži. Stal se výraznou osobností Slovácka, učil zde na školách obecných i měšťanských. Jako kantor chlapecké měšťanské školy v Uherském Hradišti se v tomto městě i usadil. Vedle svého povolání věnoval velkou část profesního života práci muzejní a do povědomí dnešních obyvatel Uherského Hradiště je zapsán především jako knihovník (jeho jméno ostatně nese zdejší knihovna). Jako nadšený obdivovatel krásné knihy redigoval původně brněnský časopis *Bibliofil*, má také prvenství v napsání první bibliografie ex libris. Právě láska k ex libris a sběratelství bibliofilů svedly životní dráhu B. B. Buchlovana s osudem významného malíře, grafika, literáta a celoživotního solitéra Josefa Váchala (1884–1969). V *Moderní revue* si Moravák přečetl recenzi Miloše Martena na první Váchalovu autorskou knihu *Vidění sedmera dnů a planet* (1910). Velice toužil knihu získat, protože však neměl na Váchala žádný kontakt, požádal o jeho zprostředkování svého přítele, básníka Františka Taufera. A tak započala vzájemná spolupráce těchto dvou osobností, již provázela bohatá korespondence z let 1910–1944.

BBB

Právě tyto dopisy (celkem 98 listů) přináší kniha nazvaná *Vážený pane tři B! Vzájemná korespondence Josefa Váchala a Bedřicha Beneše Buchlovana* (Trigon, 2009). Jako první napsal Váchal 22. dubna 1910 doprovodný dopis k zaslané knize. Objednávky knih nebo ex libris byly alespoň zpočátku hlavním tématem jejich korespondence, včetně finančních záležitostí. Postupně se však jednotlivé dopisy stávaly otevřenějšími a vřelejšími. 21. března 1911 zaslal Váchal svému příteli návrh ex libris vytvořeného přímo pro něj, který v knize nalezneme otiskem, ostatně fotografií a obrazových příloh nabízí dotyčný svazek celou řadu.

V roce 1912 se Buchlovan seznámil také s učitelem a milovníkem krásných knih i grafiky Josefem Hodkem (1888–1973). Když Hodek u svého přítele uviděl Váchalovy dřevoryty, nadchly ho natolik, že se zatoužil nejen s výtvarníkem seznámit, ale také se u něj dřevorytu sám učit. Napsal mu dopis a mistr ho opravdu do učení přijal. Jak Hodek později na jejich první setkání vzpomíná, Váchal ho tehdy po příchodu oslovil: „Tak kouknou! Takhle vypadají ta fídlátka, takhle hruškový špalek a takhle se do toho rejpa. To, co do toho vyrejou – to už záleží na nich. Tak a jsou vyučenej – a já dostanu 20 K!“ Když Hodek celý překvapený zaplatil požadovaný obnos, Váchal se rozesmál. Celé léto pak k němu Hodek docházel a další rok také. Následně se Hodek přestěhoval do Plzně. Vznikla tak zajímavá přátelská trojice s potenciálem ovlivňovat knižní trh téměř po celé české zemi. Právě tito tři pánové také založili společné vydavatelství. Josef Váchal ve svém dopise 20. října 1913 Buchlovanovi napsal: „Ježto jest potřebí udat i nakladatele, domluvme se, jak své družstvo pokřtít. Navrhnete něco symbolického. ‚Nakladatelem sdružení...‘ takhle něco staročeského mythologického.“

Úlitby. Slunovrat. Zvučné a výmluvné by bylo také „TROJRÁM“ (id est šibenice) VHB(runner). B-H-V. Což jsou všechno předuležitě věci. Uff Uff.“ Z jeho návrhů vyhrál název Trojráam a od tohoto data byla korespondence vedena ve znamení jejich sdružení.

BBB

Bohužel válečná léta přerušila jak vydavatelské aktivity nakladatelství Trojráam, tak komunikaci mezi jeho třemi zakladateli. Korespondence mezi Váchalem a Benešem se začala smršťovat pouze na obchodní záležitosti a úplně ji přerušil odchod Váchala na frontu. Teprve na podzim 1919 napsal Buchlovan další list. Oba přátelé zůstávali ve styku. Najdou se tu i dopisy osobnějšího charakteru: „Mistře Váchale, pakliže přitisknete k pysku správnou stupečku této destilace slunka a plodů našeho slováckého kraje, vychutnáte správný soukromý tisk, jaký jistě nebyl podáván na hostině bibliofilů. Pozdravuji Vás srdečně Bed. Beneš Buchlovan 28/XII 1927.“

EX LIBRIS BBB OD JOSEFA HODKA

Dne 2. ledna 1939 poslal Buchlovan dopis pojednávající o jeho pořádání kolekce básníků, kteří navazovali na Máchu. Váchala požádal o doprovodné dřevoryty. Odpovědí mu byl list ze 4. ledna. Dlouhý, velmi nerudný: „...přichází psaní od takového levičáka BBB, z kruhu těch paličatých učitelských masarykiánů moravských, v němž prostředníka dělá – komu nevím. Vím jen, že kolo mé slávy dávno už dolu se otočilo, z myslí světa dávno jsem sešel; ale kam pak (právem!) počítati, že by se dohazovačství Benešovo z pouhého přátelství dělo, aby kus chleba ten gravér získal...“ V té době byl Váchal jako autor finančně přímo závislý na trhu německém a donorech právě z této země. Jeho oddanost vedla posléze také k sympatiím s nacistickou ideologií. Urážlivé a provokativní dopisy od něj dostával i přítel Hodek, který s ním ukončil komunikaci již mnohem dříve. Beneš se nevzdával a 24. ledna se bránil: „Když jsem Vám psal o výzdobě knížky, nemyslil jsem na nic jiného než na to, že Nebeského Protichůdcům dáti nejlepší doprovod byste mohl jenom Vy. To je výhoda naší vzdálenosti od Prahy, že stojíme jaksi mimo všelijaké vlivy a proudy, které se uplatňují tam. Neptal jsem se, je-li Váchal persona grata či v nemilosti, nesejde na tom, či láska či nemilost se snášejí nad ním – vím jen, že dřevoryt k Protichůdcům dovede nejlépe on.“ Odpovědi se nedočkal.

EX LIBRIS BBB OD KARLA NĚMCE

Dne 24. července 1944, pod vlivem pohledu na dřevoryty v nové knize a náhlé vzpomínky na Váchala, opět napsal. Vzpomněl si totiž, že grafické listy viděl již dříve u přítele Ctibora z Bzence. Na tomto dopise si Váchal udělal poznámku „Ctibor Št. i B. B. Beneš jsou už mrtví!“ A odepsal 27. července dopisem posledním, začínajícím oslovením Vážený pane tři B! Je dlouhý, plný narážek, odkazů na literaturu i osobních urážek: „Ale i Beneš uherskohradištský zasluží, aby se párma řádky na něho vzpomnělo: beztak je to už naposled. Očekávané vichřice smetou i pověst po něm, jako Hladkého z Hranic, na kterého jsem se ptal ve vlaku, 9. t. m. vracející se z nezapomenutelných dnů mládeže z Prahy [jednalo se o akci Týden mládeže konanou v Praze ve dnech 1. až 9. července 1944; pozn. aut.], hranické omladiny, okrojované, i lidu staršího – žádný z nich Hladkého neznal!“

Byl to Váchalův poslední list zasláný Buchlovanovi. Výrazný talent, mystik se schopností předvídat věci budoucí, dobře věděl, že jeho jméno bude v pozdějších dobách znát téměř každý. Že však nebyl našinci za svého života uznáván, nedokázal evidentně unést. Svou zlobu obracel na ty, kteří byli k jeho dílům

plni obdivu. Přesto v jistém časovém úseku sehrálo jeho přátelství s panem tři B významnou úlohu nejen v jejich osobních životech, ale i v radostné sběratelské vášni českých a moravských bibliofilů.

Romana Macháčková

Autorka působí v Moravské zemské knihovně v Brně na úseku vědy a výzkumu.

P. S. Zájemcům doporučuji publikaci s názvem JOSEF HODEK A JOSEF VÁCHAL. ŽÁK A JEHO MISTR (2012), která vyšla při příležitosti stejnojmenné výstavy v plzeňské Západočeské galerii. Velkoryse vypravený katalog obsahuje tři studie týkající se vzájemného vztahu a společných aktivit Hodka a Váchala a především nemalé množství reprodukcí výtvarných děl obou těchto výjimečných umělců. O tom, jak úzce propojeny byly jejich životní cesty a tvorba, svědčí již to, že se první dvě studie – z nichž jedna se věnuje jejich vztahu (Hana Klínková: Příběh jednoho přátelství) a druhá pak více samotnému Hodkovi (Ivana Jonáková: Mistr a jeho nevěrný žák) – v mnoha ohledech překrývají. Třetí studie (Dominik Mačas: B V H) je na rozdíl od dvojice předchozích zasvěcena konkrétnímu projektu – autorsko-vydavatelskému spolku Trojráj, tvořenému Hodkem, Váchalem a spisovatelem B. B. Buchlovanem. (-pn-)

Události Jana Hanče

„Z čeho se skládá lidský život? Z drobných událostí, podobných událostem všech ostatních lidí, a přesto událostí pokaždé jiných.“ (Jan Hanč: Události)

Jan Hanč (1916–1963) byl básník, autor deníkových záznamů, prozaik, člen umělecké Skupiny 42 a trenér lehké atletiky. Pracoval jako úředník a plánovač. Celý život se věnoval lehké atletice, nejprve profesionálně, později jako trenér. Zážitky z této sportovní disciplíny se často odrážejí v jeho tvorbě. Během svého života publikoval jen zřídka. Některé pasáže z jeho díla byly v 60. letech otištěny v časopise *Tvar*, *Slovenských pohľadoch* a sborníku *Podoby 1*. Přeložil knihu Petra Altenberga *Minutové romány*. Spolupracoval na vydání katalogu výstav Kamila Lhotáka a Václava Bartovského.

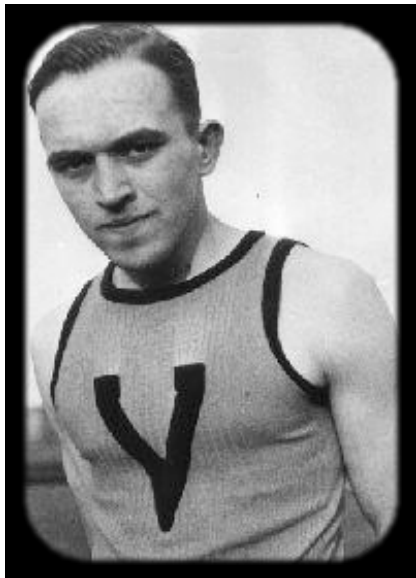
Během života mu vyšla jen jedna kniha nazvaná *Události* (roku 1948 v Umělecké besedě a v nákladu 500 výtisků). Další soubor stejného názvu byl původně připraven k vydání v roce 1970 v Čs. spisovatelů, ale vlivem politických změn k němu nedošlo, v komunistickém Československu vyšla jen formou samizdatu v Edici Expedice (1976). V roce

1984 vydalo část Hančova díla pod názvem *Sešity* torontské exilové nakladatelství 68 Publishers. Hančova pozůstalost obsahuje celkem sedmáct sešitů a troje desky s rukopisy. Desky a sešity jsou očíslovány červenou tužkou. Přesnou dobu vzniku nelze s jistotou určit, zápisky nejsou datovány. Prvního oficiálního vydání se *Události* dočkaly roku 1991 v Československém spisovateli, o jejich stejnojmenné rozšířené vydání v roce 1995 (Torst) se pak zasloužil literární kritik a historik Jan Lopatka. Kniha je složena z 5 celků nazvaných *Události*, *Události II*, *Sešity s poesíí*, *Desky s prózou* a *Sešity*. Celek nazvaný *Události II* je nejstarší z rukopisné pozůstalosti, pochází zřejmě z padesátých let, obsah oddílu *Sešity* zase převážně z let 1962–1963.

Jan Hanč je pro svou tvorbu považován za představitele deníkové literatury. Spíše než klasickému deníku však jeho záznamy odpovídají literární koláži. Kromě deníkových záznamů zde najdeme básně, prózu, krátké dialogy neznámých lidí, ponaučení, citáty, vzpomínky na dětství a pobyt v nemocnici. Zaznamenává události všedního života, okrajově pak sportovního a kulturního. V textu se nevyskytuje

žádné konkrétní datum, na různé časové události je odkazováno nepřímou (zmínkou o sportovním utkání, sjezdu spisovatelů apod.). Při popisu události skutečnost ustupuje do pozadí a důležitou se stává autorova úvaha a zobecnění vyvozené z dotyčné události. Autor spíše osobitě komentuje, než sepisuje klasický deník (jako např. Ludvík Vaculík a jeho *Český snář*). Jeho záznamy jsou uspořádány nahodile bez jakékoliv struktury, což přidává textu na autentičnosti. Právě tento způsob vyjadřování nám umožňuje lépe pochopit autorovu osobitou „zповěď“.

Ve svých textech se zamýšlí nad všedním životem lidí ve městě, kdy poukazuje na špatné lidské vlastnosti – sobectví, závist, hloupost, přízemnost a materialismus (tituly, postavení, majetek atd.) – pro něž lidé nevěnují pozornost okolnímu světu. Glosuje o lidech, kteří svou existenci vidí v nákupech, bezduché zábavě, funkci ve straně a opomíjejí důležité lidské hodnoty, hlavně svobodu. „Události! Co jsou vlastně události? Pro toho, kdo nebyl několik dnů na straně, je událostí, když se vyprázdní, a každému to s jaro myslí vypravuje! Pro toho, kdo zplodil potomka, je událostí, když jeho abléger začíná říkat: Táta. Pro další, koupí-li si spartaku nebo televizi, pro jiné, že se jim podařilo ve stometrové frontě získat půl kila hovězího, nebo dokonce brzlík. Neosobní události jako kdyby pro většinu lidí vůbec neexistovaly. Za tohoto stavu není s lidmi takřka o čem mluvit.“ Zážitek všedního dne (povšimnutí si ozdobného průčelí domu, posezení na lavičce v parku) dovede propůjčit kouzlo a poukazuje tak na krásu obyčejných okamžiků.

SPORTOVEC
JAN HANČ

Často také naráží na komunistický režim a spisovatele, kteří se mu zaprodali. Těmi opovrhuje a jejich tvorbu nepovažuje za skutečné umění: „Hrubín je obchodník s poesíí, nikoliv skutečný básník. Skutečná slova, která prodává s nekřesťanským ziskem, jsou pro něho důležitější než-li tajemný svět nevyslovených slov svědomí – poklad básníkovy nitra.“ Dobrovolně proto

zůstal raději literárním outsiderem, než aby se zaprodal a sloužil tzv. „kultuře“ nařizované komunistickým režimem (socialistický realismus). Obdivuje se vždy upřímnému, ryzímu charakteru člověka, ať už jde o kohokoliv: „...raději se budu bavit v poslední putyce než-li v kavárně s Majerovou, Kainarem, Hrubínem...“

JAN HANČ (FOTO: EVA FUKA, 1953)

„Cítím propast generací, propast charakterů, propast tříd, propast pohlaví, propast založení, propast temperamentu, propast myšlení, propast samoty, propast existence, propast schopností, propast energie, propast pláče i propast smíchu, propast zdraví, propast vzdělání, propast touhy, propast zoufalství. Narodil jsem se, abych spatřil propasti. Narodil jsem se s pocitem závratí a se závratí zemru.“

„Nebýt literatury, nevědělo by se pořádně, co se v lidských duších odehrává. Každé slovo, pronesené v literatuře z nutnosti a naléhavě, je oživením strnulého ticha, obklopujícího lidskou duši.“

Jeho literární projev působí kultivovaně i přes občasné použití expresivních a vulgárních výrazů, které však zásluhou vhodného umístění jen dodávají textu na osobitosti. Kniha umožňuje čtenáři plně pochopit osobnost Jana Hanče, jehož postřehy nám zase přibližují atmosféru a myšlení většiny lidí v Československu 60. let. Je proto velká škoda, že se polistopadové vydání tohoto díla poněkud ztratilo v záplavě ostatních knih. *Události* totiž nechávají zaznít nevšednímu hlasu člověka kladoucího na první místo morálku, který se vehementně odmítal přizpůsobit totalitnímu režimu.

Lenka Dostálová

Autorka vystudovala knihovnictví na SU v Opavě, pracuje jako odborná knihovnice v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.

POUŽITÁ LITERATURA:

HANČ, Jan: *Události*. Praha: Torst 1995.

Manželský pikareskní román

půlnoční téma

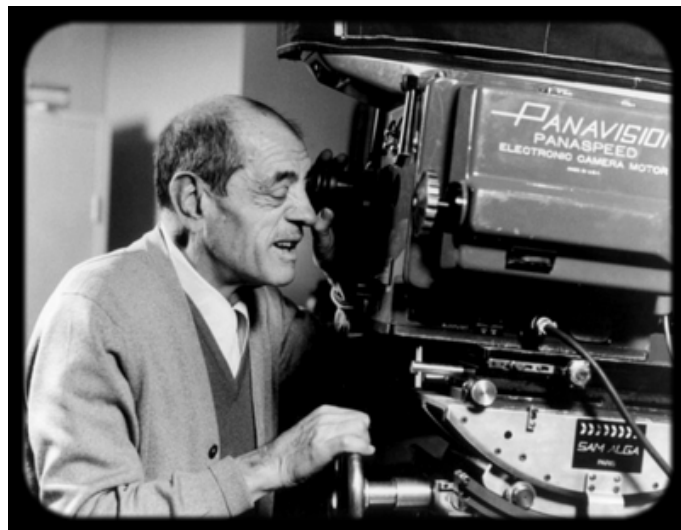
Paměti filmového režiséra Luise Buñuela (1900–1983) vyšly ve francouzském originále poprvé v roce 1982 pod názvem *Mon dernier soupir*. Do Buñuelovy rodné španělštiny byly přeloženy až později, nicméně jak už poznamenali jiní, ať byly zaznamenány v jakémkoli jazyce, jsou projevem rázovitého Aragonce, který se vyjadřuje především stručně a přímo, bez opisů, příměrů a metafor, s nezanedbatelnou dávkou humoru. Spoluautorem knižní podoby pamětí je scenárista Jean-Claude Carrière (*1931), Buñuelův přítel, který s ním spolupracoval na několika z jeho nejslavnějších filmů, jako byla *Kráska dne* (1967) nebo *Nenápadný půvab buržoazie* (1972). Jako spoluautor Buñuelovy biografie zůstává skromně v pozadí a lze předpokládat, že jeho spisovatelské zásahy do textu byly minimální. Zřejmě mu ale vděčíme za to, že tyto paměti vůbec existují. Buñuel dle vlastních slov nebyl psavec a kniha vznikla, podobně jako scénáře jeho filmů, jako zpětně korigovaný záznam rozhovorů.

LUIS BUÑUEL (1915)

Cinefilům v socialistickém Československu Buñuel nebyl neznámý. Některé jeho filmy byly k vidění ve filmových klubech, po jeho smrti se vyrojilo několik nekrologů a v měsíčníku *Interpressfilm* první překlady úryvků z pamětí. Tehdy byl ještě užíván doslovný

překlad názvu *Mé poslední vydechnutí*. V knižním překladu do slovenštiny z roku 1986 už je poněkud nesmyslně poupraven na *Do posledního dychu*. Podobně první (1987) i druhé (2004) české vydání bylo pojmenováno *Do posledního dechu*.

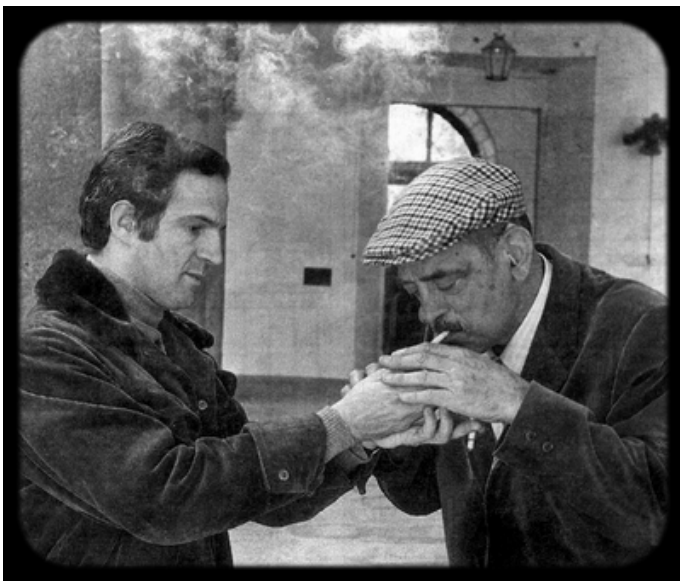

Buñuelův život obsáhl takřka celé dvacáté století a vývoj kinematografie od pouťové atrakce, kterou se chodil bavit jako dítě, přes avantgardní kinematografii, jejímž je předním představitelem, až po moderní film. Jeho životní cesta ale nevedla jen napříč stoletím. Žil na několika různých místech – ve Španělsku, ve Francii, v USA, v Mexiku. Poznal venkov i velkoměsto, blahobyt i chudobu. Ve své rodné Calandě vyrůstal uprostřed staletí nedotčených společenských pořádků. Tento vzdálený svět líčí na začátku knihy, v kapitole nazvané *Vzpomínky na středověk*, stejně střízlivě a zároveň sugestivně jako zážitky z občanské války či z bouřlivého mládí mezi programovými surrealisty.

Jiří Cieslar, který ve svém doslovu ke knize *Do posledního dechu* krátce charakterizuje její dobovou recepci, uvádí, že některým kritikům vadila Buñuelova neochota reflektovat vlastní filmy. Toto nařčení ale není spravedlivé. Obsáhlým interpretacím vlastních děl se skutečně vyhýbá, ale ve vyprávění postupně odhaluje řadu inspiračních zdrojů, podnětů a tvůrčích postupů. Pro ty, kdo jeho filmy viděli, je to podobné dobrodružství jako v nich samých nalézat Buñuelovy zamilované motivy (trpaslíky, hmyz, ...), vtipně zakomponované do celku. Sám Buñuel asociativní vypravěčský styl svých pamětí trefně připodobňuje ke španělskému pikaresknímu románu. Dokonale sem svým charakterem zapadá i pátá kapitola, vyprávěná jeho sestrou Conchitou.

Cieslar též připomíná, jak cenným materiálem jsou Buñuelovy paměti pro poznání jeho komplikovaného vztahu k náboženství a církvi. Jeho filmy, které jsou náboženskou tematikou prostoupeny, napovídají, že nešlo o prostý ateismus ani laciný antiklerikální cynismus. V Buñuelově osobnosti byla silně zakořeněna jeho přísná katolická výchova, na jezuitskou školu přes veškerou absurditu jejího řádu rád vzpomínal, dějiny křesťanství i katechismus dobře znal a vytrvale jej fascinovaly – i tehdy, když jeho vlastní víra v Boha byla dávno otřesena v základech.

Snad vůbec nejsilnější a nejsdílnější je ve svém vyprávění o barech, alkoholu a tabáku. I nekuřák dostane při četbě těchto řádků chuť si zapálit. Výctu svých oblíbených barů a nápojů věnuje Buñuel podstatnou část knihy. Vždyť právě v barové atmosféře při popíjení ginu se zrodily ty nejlepší filmařské nápady. „V roce 1978 v Madridu jsem byl zoufalý po naprostém neporozumění s jednou herečkou a z nemožnosti pokračovat v natáčení *Tajemného předmětu touhy*. Producent Serge Silberman se rozhodoval, že zastaví film, ale to by představovalo značnou ztrátu. Jednou večer jsme se oba octli v baru, dost skleslí, a tehdy jsem dostal nápad, ale až po *druhém* dry martini, že angažují dvě herečky, aby hrály jednu roli, což nikdo předtím nedělal.“

FRANÇOIS TRUFFAUT A LUIS BUÑUEL

Jak potvrdil i drobný průzkum, jež podnikla autorka tohoto článku, kniha *Do posledního dechu* se těší čtenářské oblibě i u lidí, kteří neměli příležitost nebo zájem se blíže seznámit s Buñuelovou filmovou tvorbou. Druhá vzpomínková kniha, kterou chce přítomný článek představit, tak slavná není, leč rozhodně by si pozornost zasloužila, nejen jako odpověď na knihu první. Touto druhou knihou jsou *Vzpomínky ženy bez piana*. Poprvé vyšly roku 1991 v Madridu, český překlad se objevil teprve nedávno –

v roce 2012. Onou „ženou bez piana“ je Jeanne Rucar de Buñuel (1908–1994), režisérova životní partnerka, kterou poznal někdy v polovině 20. let, po osmileté známosti se s ní oženil, měli dva syny a jejich manželství trvalo až do režisérovy smrti.

JEANNE RUCAR DE BUÑUEL S MANŽELEM LUISEM BUÑUELEM

Zatímco paměti Španěla Buñuela byly napsány francouzsky, originál vzpomínek jeho francouzské manželky je ve španělštině. Tímto paradoxem začíná pomyslný hravý dialog obou knih. Také Jeanne měla při sestavování memoárů podporu profesionálního literáta – spisovatelky Marisol Martín del Campo (*1947). I v jejích pamětech jsou ale hlavním tmelem namísto chronologického pořádku nebo literárních figur volné asociace.

V úsečnosti svého vzpomínání Jeanne manžela předčí. V krátkých odstavcích suverénně spojuje nespojitelné, baví a vzápětí dojmá: „Negrínovi, Juan a Rosita, bydleli v New Yorku. Juan byl lékař a Rosita herečka. Chudák Rosita v roce 1987 spáchala sebevraždu. Byla stejně stará jako já. Juan zůstal sám, žije v New Yorku a právě mi poslal knížku, kterou o Rositě napsal. Krásná žena a osobnost, Luis jí byl okouzlen. Přátelil se s nimi už dlouho, ale já jsem je poznala až v New Yorku. Juan byl synem španělského republikánského premiéra Negrína. Měli hodně šperků. Sblížili jsme se. Rosita mě naučila dělat bramborovou tortillu. Dosud mě hryže svědomí... jednou byla Rosita nemocná a poprosila mě: ‚Uvař mi špenátovou polévku.‘ Narychlo jsem špenát opláchl a v polévce zůstala spousta hlíny. Spěchala jsem, a už jsem to tak nechala.“

Filmu se Jeanne věnuje jen velmi okrajově. V paměti utkví úsměvná historka z jejího mládí, kdy se, popletená romantickými němými filmy, domnívala, že po polibku na ústa přišla do jiného stavu. S Luisem se o jeho filmech ani obecně o umění nebo politice nikdy nebavili a do svého pracovního světa ji nechal nahlížet jen z povzdálí. Jeanne vzpomíná, jak asistovala při natáčení *Andaluského psa* (1929) a statovala v několika

dalších filmech. Krátkou vzpomínkou na zachráněné štěňátko se dotkne *Zlatého věku* (1930) a dozvídáme se, že z Luisových filmů si nejvíce oblíbila *Viridiana* (1961).

Jeanne i Luis na konci svých vzpomínek ještě zrychlují tempo a s jistotou příslušející jejich věku shrnují své postoje a sympatie v jedné sumarizující kapitole. U Luise má téměř formu manifestu. Jeanniny teze jsou opět stručnější a hutnější: „Mám ráda rodinný život, zelenou barvu, šampaňské a tequillu.“

V jejích vzpomínkách konečně poznáváme Luise v úlohách, o kterých se sám příliš nešířil – jako životního partnera a otce. Zatímco svým dílem provokoval a kritizoval zaběhnuté pořádky, v rodině udržoval starosvětský tradicionalismus a machismus. Jeanne Rucar, nadaná gymnastka s bronzovou medailí z olympijských her, nadšená amatérská pianistka a soběstačná žena se zálibou v anatomii, zanechala pod Luisovým žárlivým dohledem postupně svých aktivit mimo domov a stala se oddanou hospodyňkou. Uznává, že pro dnešní ženy je to asi stěžejní pochopitelné, avšak ona se se svou rolí po boku

milovaného muže smířila celkem přirozeně a bezbolestně. S citelnou hořkostí vzpomíná jen na tři epizody. Snad se právě prostřednictvím své knihy snaží s nimi konečně vyrovnat. Jedna křivda vznikla, když Luis zamazal koberec, druhá, když nechal pokácet Jeanninu třešeň, a třetí, když vyměnil její piano za tři lahve šampaňského. Jejich syn Juan Luis v reakci na matčiny paměti prohlásil: „Možná to byla její odplata za to piano. A celkem se jí to podařilo.“

Alena Šlengerová

Autorka je absolventkou bobemistiky a filmové vědy na FF UK v Praze.

POUŽITÁ LITERATURA:

BUÑUEL, Luis: *Do posledního dechu*. Praha: Mladá fronta 1987.

RUCAR de BUÑUEL, Jeanne: *Vzpomínky ženy bez pianu. Můj život s Luisem Buñuelem*. Praha: Casablanca 2012.

Ctnosti naše na tom visí jen, jak čas je vykládá

„Pokoušela jsem se běžet za jeho vzdělaností, četla jsem do noci věci těžší, než bylo moje mládí, sahala jsem bez systému po všem, co znal nebo o čem se zmínil, nevěděla jsem, jak se co rychle a bezpečně dovědět. Každou chvíli jsem se vzdala přesile a každou chvíli jsem začala znovu. Nevnucoval mi svůj pragmatismus, myslím, že tato filozofie jeho začátků, kterou přijal v mládí, byla mnohem jednodušší i mnohem strážlivější, než byl on sám. Doplnovali jsme se. Zatímco on lidi pečlivě zkoumal, já se jimi opojovala, ale oba jsme jim a v ně naivně věřili.“

Takto Olga Scheinpflugová výstižně popsala svůj vztah nejenom ke svému životnímu partnerovi Karlu Čapkovi, ale ke všem lidem, událostem a vjemům, které ji obklopovali. Její opojení životem a vším, co k němu patří, je znatelné z každé věty jejích pamětí. Už samotný název *Byla jsem na světě* jakoby předestíral její touhu po zachycení všeho, co je během jednoho lidského života možné i nemožné vnímat a prožít.

Olga Scheinpflugová byla dcerou spisovatele a novináře Karla Scheinpfluga, který byl tou hlavní

osobností, jež formovala její kulturní i politický pohled na svět. Byla nejenom hojně obsazovanou herečkou, ale také spisovatelkou. Psala divadelní hry, přičemž nejznámější z nich jsou *Madla z cibelny* a *Okénko*. Je autorkou šestnácti dívčích románů, několika knih pro děti a jejímu zájmu neuniklo ani žurnalistické řemeslo, jemuž se věnovala v podobě krátkých článků a sloupků z divadelního prostředí. Olgy Scheinpflugové bylo ve 20. a 30. letech minulého století v kulturní sféře plno. Její zájem takřka o všechno, co souvisí s kulturou a společenským děním, byl mnohdy kritizován.

Dříve než dotyčné paměti vznikl *Český román* vydaný v roce 1946. Jedná se o první samostatný pokus této autorky nějakým způsobem vystihnout období dvacátých a třicátých let. Zároveň je to jeden z prvních autobiografických románů vůbec, který pro společnost vytváří obraz spisovatele Karla Čapka. Na vnímání osobnosti slavného autora má i v dnešní době částečný vliv právě *Český román*. Výtky literárních kritiků na toto dílo, které se soustřeďují především na nepříliš vhodné

zacházení s historickým materiálem (jako je korespondence), mnohdy zpochybňovaly autenticitu zmiňovaných výroků, které jsou Čapkovi přisuzovány.

OLGA SCHEINPFLUGOVÁ

Byla jsem na světě doplňuje *Český román* o druhou polovinu hereččina života. Zároveň se již vyhýbá citacím z korespondence a popisuje události tak, jak jsou uchovány v její paměti. Vzpomíná na situace z dětství, které velmi ovlivnily její další směřování a výběr herecké profese. Velmi důkladně věnuje svou pozornost ohromné plejádě hereckých a režisérských osobností nejen z Vinohradského divadla. Snaha zmínit každého, kdo měl v jejím životě alespoň malou úlohu, jen potvrzuje její opojenost lidmi, které měla kolem sebe, a neutuchající snahu po obsáhnutí čehokoli v celé šíři. Zmiňuje velké herecké osobnosti vedle těch menších, které měly veliký význam pro atmosféru divadelních šaten. Nikdo pro ni není bezvýznamný a na nikoho nevzpomíná ve zlém. Dokonce ani tehdy, když popisuje výslechy, které musela absolvovat během nacistické okupace, či ve vzpomínkách na změnu poměrů po skončení války, není v jejích slovech averze, nenávisť ani opovržení.

Vedle osobností z divadelního světa je nám odhaleno prostředí literátů a žurnalistů. S humorem Olga Scheinpflugová vzpomíná kupříkladu na Františka

Langeru, na podivínského Ladislava Klímu či na Milenu Jesenskou. Díky svému nadšení z nových vjemů a díky své známosti s Karlem Čapkem se během života setkala s nekonečnou řadou osobností, které byly ve své době významné pro českou kulturu a inteligenci. Není tedy divu, že se jim snažila ve svých pamětech věnovat alespoň malého místečka. Nutno podotknout, že žánr memoárů je přitažlivý právě kvůli odhalování soukromí a neznámých skutečností ze života významných osobností. Čtenář si sám vybere, které události jsou pro něj nejvíce zajímavé a důležité.

Je na pamětech Olgy Scheinpflugové přitažlivá zašlá sláva hereckých osobností první republiky, její vztah s Karlem Čapkem, anebo výslechy, zatýkání a ústrky, které musela zakoušet? Nebo jsou to snad vzpomínky, v nichž odkrývá, kterým hercům pomohla k útěku, jaké rukopisy a dopisy se jí podařilo uschovat a co všechno jí během toho hrozilo? Každého k četbě *Byla jsem na světě* inspiruje něco jiného a bude jen překvapen, že se mu odkryje něco ještě podstatnějšího, a tím je osobnost a myšlení Olgy Scheinpflugové. Paměti sama již nedokončila. Zabránila jí v tom v roce 1968 srdeční choroba, kterou trpěla již od mládí. Její poslední rolí byla Čapkova *Matka*. Knihu však měla naplánováno dokončit a byla na to dopředu připravena. Dokončení svých pamětí Olga svěřila Františku Krčmovi. Ten se snažil co nejlépe naplnit její představu, aby mohly být v roce 1988 publikovány.

OLGA SCHEINPFLUGOVÁ S KARLEM ČAPKEM

JEDNA Z POSLEDNÍCH HERECKÝCH ROLÍ O. SCHEINPFLUGOVÉ, TITULNÍ POSTAVA DIETLOVA SERIÁLU *ELIŠKA A JEJÍ ROD* (1966)

Byla jsem na světě nevypráví pouze vzpomínky známé herečky, která postupem času byla stále více spojována

jen se jménem Karla Čapka. Vypráví příběh ženy, která byla nadšena dobou, v níž žila, a mnohdy až příliš naivně přistupovala ke všemu novému, nepoznanému, a jak ostatně sama zmínila, *opojovala se lidmi*. Toto nadšení a opojení předává dokonce i dnes svým čtenářům.

Dominika Dolžalová

Autorka je studentkou bohemistiky na FF UK.

POUŽITÁ LITERATURA:

SCHEINPFLUGOVÁ, Olga: *Byla jsem na světě*. Praha: Mladá fronta 1988.

Dopisy jako poslední útočiště frustrovaného estéta

Jeden z četných a dosud nesplacených dluhů české literární vědy vůči Jiřímu Karáskovi ze Lvovic (1871–1951) a jeho dílu se týká (ne)vydávání jeho bohaté korespondence. V knižní podobě má dnešní čtenář k dispozici pouhé dva útlé svazky Karáskových listů – *Milý příteli...* (2001) a *Upřímné pozdravy z kraje květů a zapadlých snů* (2007).

První z nich vydalo nakladatelství Thyrus (odkazující svým názvem přímo ke Karáskovi a jeho stejnojmennému nakladatelskému projektu, jenž však neměl dlouhého trvání), které svého času přineslo řadu zajímavých titulů spjatých právě s dekadencí a kulturním ovzduším přelomu 19. a 20. století vůbec (kromě několika karáskovských titulů kupříkladu trojdílné spisy Arthura Breiského), ale jehož vydavatelská činnost již několik let bohužel stagnuje. Přestože dotyčný svazek nese podtitul *Listy Edvardu Klasovi*, přináší Karáskovy listy adresované ženě – za pseudonymem Edvard Klas se totiž skrývá zapomenutá spisovatelka Vladimíra Jedličková (1878–1953), autorka jediného povídkového souboru (*Povídky o ničem* vyšly v roce 1903 s předmlouvou Jiřího Karáska ze Lvovic jako 42. svazek Knihovny Moderní revue). Kniha obsahuje s jedinou výjimkou pouze dopisy psané Karáskem (ostatní listy Jedličkové jsou dnes nezvěstné) a pisatel v nich důsledně zachovává mužské oslovení svého protějšku: „Respektuji Vaši fikci, již

jste si vytvořil – neboť sám vím, jak skutečnost zraňuje toho, komu příliš jsou drahy jeho sny a iluze.“

Podle svých vlastních slov se již zavedený spisovatel a kritik – korespondence pochází z let 1901 až 1907 – nikterak neostýchá svěřovat adresátce s osobními názory a niternými pocity: „Zpovídám se Vám zcela otevřeně, tak, jako bych se svěřoval deníku, nevím, co to je, ale mám velikou důvěru mluvit takto do tmy, k neznámé bytosti, u níž tuším zájem o sebe.“ Na druhou stranu zde však nacházíme četné pasáže, jimž není cizí určitá míra patosu, ba přímo citová přepjatost hraničící s uměl(eck)ou pózou. K častým tématům Karáskových listů patří kupříkladu role básníka („Je to hrozný osud, ocitne-li se naše nejvnitřnější, nejkrytější v ústech všech lidí.“), jeho vztah k jiným spisovatelům („Nemám literárních přátel, jež bych miloval. Stýkám se s mnoha literáty, ale to jsou styky bez sympatií, jak bych to řekl, styky čistě „obchodně-literární.“) nebo jeho pohled na ženy („Nenávidím žen. Jsou tragikou mého života. Mým osudným stínem. Pohrdám jimi. Hled'te, i Vy jste pro mne mužem, nikdy ženou.“). Jak podotýká Libuše Heczková ve svém doslovu, dostáváme zde do rukou „velmi soukromé listy, v nichž se banální skutečnosti života proměňovaly Karáskovou imaginací ve snové krajiny svébytné pravdy“ – „fiktivní a přitom živý a receptivní adresát, kterým byl Edvard Klas, jako by

poskytl básníkovi prostor, kde mohl být sebou samým právě ve své nejstylizovanější podobě a uvolnit hranice svíravé všednodennosti“. A můžeme jen společně s autorkou doslovu litovat, že nevšední příběh Karáskova a Klasova přátelství známe pouze z dopisů slavnějšího z nich.

JIRÍ KARÁSEK ZE LVOVIC

Druhý svazek přináší rovněž korespondenci „jednostrannou“, tentokrát Karáskovy listy adresované překladatelce Marii Kalašové (1852–1937), důvod je ovšem zcela prozaický – dopisy Kalašové zničil Karásek po ukončení jejich přátelství. Knihu vydalo nakladatelství Pistorius & Olšanská ve spolupráci s FF UK v rámci edice Scholares, kde ostatně vyšla i vzájemná korespondence F. Halase a J. Zahradníčka nebo K. Světlé a J. Nerudy. Karáskovy dopisy z let 1903 až 1907 (časově se tedy překrývají s předchozí korespondencí) ovšem opět vypovídají zejména o pisateli samotném – jeho povaze, zájmech i tehdejší nelehké existenční situaci. Karásek se zde prezentuje coby výsostný estét, pro něhož se Krása stává jediným měřítkem jak v umění, tak ve styku s druhými lidmi i životě jako takovém. A právě jím shledávaný nedostatek tohoto vzácného atributu ve všech jmenovaných sférách jeho existence je jednou z hlavních příčin toho, že se Karáskovými častými společníky stávají skepse, melancholie a vyhledávaná samota („Žiji odtržen od světa a od celého svého bývalého života. Bolí mne z minulosti všechno. S lítostí jen toho vzpomínám, jak jsem žil: a bolí mne všechno, co jsem psal.“). Další důvod lze potom spatřovat v tehdejší ochlazení čtenářského zájmu

o jeho dílo – spisovatel se proto věnuje více přepisování svých starších děl než-li tvorbě textů nových a pohrává si dokonce s nápadem nadobro s psaním skoncovat. Ani tentokrát však nesmíme ztráct ze zřetele, že přinejmenším v některých případech může jít spíše o autostylizaci dekadentního literáta. V dopisech je ostatně možno nalézt i pasáže radostnějšího vyznění, kdy Karásek zdvihá chmurami obříženou hlavu, ba leckdy zdá se propadá až stavům manického charakteru.

Otištěné dopisy se ovšem zdaleka nezabývají pouze pisatelovým duševním stavem – stejnou část zabírají informace rázu praktického, vztahující se ke Karáskovým, překladatelčím či jejich společným aktivitám. Navzdory vylíčené póze „prokletého básníka“ – na jednu stranu ostatními zavržovaného, na druhou stranu vyhýbajícího se ostatním – totiž Karásek neopouští zcela společenský život, byť je ve svých stycích s vnějším světem velmi vybíravý. Navštěvuje pravidelně několik „vyvolených“ (tj. lidí v podobné míře esteticky založených), mezi něž patří i Marie Kalašová a její sestra Zdena (kterou v žádném ze svých dopisů neopomene pozdravovat), účastní se některých jimi pořádaných akcí a podniká v jejich společnosti výlety po Praze i mimo ni. A proč vlastně patřila Marie Kalašová k úzkému okruhu Karáskových blízkých? V této vzdělané a emancipované ženě, milovnici umění a krásy totiž našel citlivou a chápavou přítelkyni, s níž mohl sdílet nejen umělecké prožitky (kupříkladu z četby navzájem půjčovaných knih), ale též pocity z řad nejintimnějších – především hluboký odpor k odpudivé, malomyslné tváři všedního života a přízemní společnosti, vzácněji pak opojení z vlastních tvůrčích úspěchů.

Coby spisovatel věnuje samozřejmě Karásek ve svých listech značný prostor literatuře, a to vlastní i cizí, české (např. Zeyer) i světové (mj. Wilde, Maeterlinck) – zájem o slovesné umění jej také kromě jiného přibližuje adresátce jeho dopisů, překladatelce pohybující se rovněž v literárních kruzích. Takřka samozřejmostí v případě korespondence vedené autorem Karáskova formátu, nadto představitele směru, jakým byla dekadence, je vskutku vytříbený jazykový projev. Kniha *Upřímné pozdravy z kraje květů a západlých snů* (název je citátem z jednoho zde zařazeného Karáskova listu) tak přináší – také prostřednictvím zasvěceného doslovu Karla Kolaříka – podobně jako titul *Milý příteli...* sice menší, přesto však významný dílek složité mozaiky, jakou zvláště pro dnešního čtenáře představuje osobnost Jiřího Karáska ze Lvovic.

-fn-

V březnu loňského roku uběhlo 150 let od narození autora, jehož dílo je úzce spojeno s moravským venkovem, Viléma Mrštíka (1863–1912). Je jistě škoda, že on sám nezanechal sepsané své vlastní vzpomínky. Možná by v nich zodpověděl tak často kladené otázky nejen badatelů, ale i čtenářů, kteří mají dodnes jeho díla rádi. Proč si sáhl na život? Trpěl opravdu psychickou chorobou? Byl spokojený v ústraní v Divákách? Kterou z žen opravdu miloval? A trpěl chorobou, kterou mu přisoudil ve svém populistickém románu *Divoká bolest Viléma Mrštíka* Zdeněk Grmolec?

SPOLEČNÁ RODINNÁ FOTOGRAFIE Z ROKU 1886:
DOLE OTEC FRANTIŠEK A MATKA FRANTIŠKA, ZA NIMI STOJÍ
SYNOVÉ (ZLEVA) ALOIS, FRANTIŠEK, VILÉM A NORBERT

Vilém Mrštík – od mládí nepochybně výrazný talent, silná osobnost a autor, který především v období svého pražského působení byl představitelem nových uměleckých směrů (impresionismu a naturalismu). Do uměleckého světa vtrhl tento bouřlivák prudce, jeho práce se vyznačovaly širokým záběrem a také velkým rozhledem v literatuře světové, kterou prostřednictvím svých překladů z ruštiny, polštiny nebo francouzštiny zprostředkovával českým čtenářům. Byl jistě osobností svéráznou, plnou temperamentu (který sdílel nejen se svým otcem, ale i se svými dalšími třemi bratry Aloisem, Norbertem a Františkem). Právě se svými nejbližšími vedl bohatou korespondenci. Výběr z ní je součástí knihy s názvem *Nedosněné sny. Korespondence bratří Mrštíků* (Odeon, 1978). V ní se dozvídáme nejen zajímavé informace osobního charakteru, například stran finanční situace rodiny, zdraví, rodinných událostí. Stejně tak dopisy vypovídají o společenských stycích jednotlivých členů rodiny, objevují se v nich jména jako G. Preissová, J. Zeyer, O. Bystřina, Z. Braunerová ad. (součástí knihy jsou také soubory

Vilémovy korespondence se spisovatelem Ladislavem Quisem a přírodovědcem Antonínem Štolcem). Neméně zajímavé jsou popisy různých událostí, především v dopisech Viléma, jehož pozorovatelský talent a schopnost zachytit sebemenší detail byl nepřekonatelný. 12. června 1895 za svého pobytu v Paříži píše rodině do Divák: „Minulý týden jsme byli na Montmartru. Překrásný koutek Paříže. Co by Praha dávno vyhodila ze svých zdí, to Paříž si chrání jako paládium originality: větrné mlýny, udržované a zachovávané jako posvátné místo, kam se Pařížané chodívají dívat na gigantickou svoji Mekku. Kolem dokola jsou rozesety po zahradách malé chudé ateliéry slavných i neslavných ještě umělců. Budky o nic větší, než má Úprka ateliér v Uherském Hradišti, a ještě bídňější, ještě chudší. Vyšli prý tamodtud nejslavnější francouzští umělci. A taky takový dojem vane z těch tichých míst nad Paříž vyzvednutých zahrad – opravdu svatý háj, posvěcený jenom prací a sněním unavených sil.“

Nejen osobní a rodinné záležitosti byly obsahem těchto dopisů. Jsou i cennými doklady o tvůrčím úsilí (nejen Vilémově), stejně jako o okolnostech doprovázejících vydávání literárních děl nebo nelehkých cest dramatu, především *Maryši*, na divadelní prkna (první Vilémova hra – naturalistická *Pani Urbanová* – nebyla v divadle za autorova života vůbec uvedena). Vzhledem k literárním schopnostem bratří měly dopisy často vysokou estetickou hodnotu. Alois (1861–1925) se stejně jako Vilém věnoval literatuře autorsky, Norbert (1867–1905), který sice neochvějně směřoval ke kariéře lékaře, si přivydělával překlady děl z cizích jazyků do češtiny, pohyboval se v literárních kruzích (to on stál například za odhalením pseudonymu Petra Bezruče) a spisovatelskou dráhu svých starších bratří pečlivě sledoval: „Po přečtení prvního pokračování Bavluky cosi jako by se o profánní můj mozek a ustydlé srdce pokoušela poezie dalekého dětství z Ostrovačic. O tom sotva kdo bude moci říct, že na úkor ‚vnějšku‘ je tam málo ‚vnitřku‘! Těch málo slov o smrti stařenky působí dojmem, o kterém se sice nedá psát, tím méně mluvit – ale zato cítit. To je ‚kumšt‘: tam je i hudba i plastika barev (vzduch, sváteční vzduch), á, neumím to říct, ale já to vidím, slyším, cítím, a co se mně nesmírně zřídka stane, ten církevní akt, vyvolal u mne úctu, nepovažuji to jen za stafáž, o které se skepticky říká: jeden z uměleckých prostředků – to je víc, to je tam, jak bych řekl, organické.“ Taková slova napsal Norbert Vilémovi z Brna 5. ledna 1893.

Jako jediný neměl literární ambice František (1865–1909) – povoláním farmaceut. Jeho dopisy však vynikají vtípem a schopností výstižně a úsporně popisovat události (prohlédneme-li si originály uložené v Památníku národního písemnictví, zjistíme, že často zaujmou i svým svérázným výtvarným doprovodem; mimochodem rukopisy Aloise, Norberta a Františka jsou velmi úhledné a čitelné, ne tak Vilémovy, které se s jeho přibývajícím věkem stávají čím dál méně čitelnými, snad vlivem psychických problémů, které spisovatele sužovaly). Stejně tak lze v korespondenci vysledovat, jak se Vilém a Alois vyrovnávali s potíženími při literární práci. Listy také přináší důkazy o jejich intenzivní spolupráci, včetně neshod, jak můžeme číst v dopise Vilémově z Prahy 6. února 1902: „Ta krize přejde sama sebou. Já jich měl bez počtu a vždycky byly pro mě zdravé. Budou i Tobě, třeba jsem je zavínil já, a ne Ty sám. Piš dál, vrtáctví nech, jako jsem ho nechal já, věř mi, že se mnou to bývá hůř, mně nemá, kdo by poradil. Ty se můžeš bezpečně a s důvěrou spolehnout na mě, já jsem odkázán pouze na sebe, a jak pracuju, víš sám, s Tvým způsobem práce není to ani srovnání, co mě stojí dřinu, Tobě se dařilo způsobem nepoměrně snadnějším. To nejsou útěchy, každý neseme kříž svůj, a pomáhám-li Ti ho nést, neznamená to, jako bych ho nesl za Tebe. Buď rád, že jsme oba zase zdraví, a to ostatní věru nestojí za babku. Cílem je napsat věc a to uspořádání způsobu pak je už na mou duši věc vedlejší a zdá se mně trochu zbytečně osobní z Tvé i mé strany. Nesme si každý svůj díl a d'as už vem všechny roupy ješitnosti u obou, kdyby té nebylo, nebyl bych mohl být uražen ani já, ani Ty a zůstala by v lásce pouze věc a práce, a ne my.“

VILÉM
MRŠTÍK

DLOUHÝ DOMEK PATŘIL KDYSI HLAVNÍMU STROJNÍKOVÍ HEJČÍNSKÉHO CUKROVARU ANTONÍNU PACASOVÍ, KTERÝ BYL MJ. VÁŠNIVÝM VČELÁŘEM. PŘES VČELY SE SEZNÁMIL SE SPISOVATELEM VILÉMEM MRŠTÍKEM, JENŽ SI JEDNOU ODTUD ODVEZL PACASOVU DČERU BOŽENU JAKO SVOU MANŽELKU. PO VILÉMOVĚ TRAGICKÉ SMRTI V ROCE 1912 SE PANÍ BOŽENA MRŠTÍKOVÁ VRÁTILA DO RODNÉHO DOMU V HEJČÍNĚ A VE VZPOMÍNKÁCH NA ZESNULÉHO MUŽE ZDE ŽILA A LITERÁRNĚ TVOŘILA AŽ DO SVÉ SMRTI, JAK PŘIPOMÍNÁ KAMENNÁ PAMĚTNÍ DESKA VOJTĚCHA HOŘINKA ML. UMÍSTĚNÁ NA DOMĚ.

Prostřednictvím rodinné korespondence můžeme sledovat mladá léta Viléma Mrštíka, především do období let 1891–1892, kdy se rozhodl odstěhovat z Prahy a usadit se v Divákách, kde jeho starší bratr Alois působil jako učitel a kde žili také rodiče Mrštíkovi. Později si zde pořídil vlastní dům a do něj si přivedl, po neúspěšném vztahu s výtvarnicí Zdenkou Braunerovou, svou manželku. Stala se jí dívka, sama literárně nadaná, Božena Pacasová (1876–1908) z Hejčína u Olomouce. Přestože po sňatku se známým spisovatelem své vlastní autorské práce zanechala, jedna její divadelní hra se hrála v jejím i ve Vilémově životě velkou roli. Bylo to drama *Anežka*, jehož původní Boženin námět Vilém rozpracoval, upravil a následně se marně snažil toto dílo dostat na scénu Národního divadla. Premiéry se však nedožil, do hrobu si odnesl zklamání z odmítnutí.

Po jeho smrti Božena Mrštíková usilovně pracovala na zachování manželovy památky a postupně vytvořila soubor textů, který nazvala jednoduše *Vzpomínky* (1933–1938). Vedle nich napsala mj. také úsporné dílko s názvem *Jak Vilém Mrštík včelařil* (1923). Vilém totiž v Divákách, podobně jako jeho bratr a otec, propadl kouzlu včelaření. Začal se dvěma úly, jeho včelstvo se postupně rozrostlo do osmdesáti úlů. „To je můj sen, jak jsem je viděl, když jsem sedával u svých dvou úlů. V šepotu té hrstky včel, slyšel jsem už tenkrát hukot milionů.“ Nechoval je pouze pro obživu, ale měl k nim vytvořený i citový vztah. Nazýval je nejrůznějšími jmény – Jiříčky, Redaktorky, Berušky, Světlušky, Kočičky, Helenky, Tetičky apod.

Časem staré úly vyměnil za americké a jeho včelstva začala být považována za nejlepší na Moravě.

Stal se předsedou okresního včelařského spolku a také uznávaným odborníkem. Chystal se napsat knihu *Z říše královen* (měla být součástí připravované knihy *Román přírody*). I toto se dozvídáme z Boženiných vzpomínek. Stejně jako svědectví z doby, kdy se spisovatel stal podivínem neudržitelnými kontakty s ostatními literáty, urputně se snažícím dopsat „román, jaký by žádný Pražan nenapsal“ s názvem *Zumřel*, který zůstal nejen nedokončen, ale v porovnání s jeho nejznámějšími díly – *Pohádka máje*, *Santa Lucia*, *Stíny* ad. – zdaleka nedosáhl tak vysoké literární úrovně. Vzpomínky zachycují i zákulisí krátkého působení bratrské autorské dvojice v redakci *Moravskoslezské revue* (1907–1910): „Bývaly to kypivé rozhovory, jež vedli tito tři literáti [Alois a Vilém Mrštíkové a spisovatel Karel Elgart-Sokol; pozn. aut.], když v Divácích se utábořili buď pod hruškou, buď v presúze při svíče, hořící na vědérku dobrého vína, anebo se usadili k večeri pod trámovým stropem tatínkovy světničky.“ Božena zaznamenala i Vilémovy vzpomínky na rodný Jimramov, jeho vztah k Ostrovačicím a také poslední společnou cestu do Prahy, kam na sklonku života literát často jezdil pro inspiraci ke svému rozepsanému románu. Popisuje také jeho úniky k oblíbenému stromu jilmu, k němuž se uchyloval, bylo-li mu mezi lidmi úzko, tížila-li ho jeho vlastní existence. Díky jeho ženě známe i jeho velmi vřelý vztah k folklóru a předmětům lidové tvorby, které tak rád sbíral a jimiž se často obklopoval.

Při čtení Boženiných řádků se čtenář noří do snu, v němž je jeho hlavní hrdina idealizován, popisován bez sebemenšího náznaku kritiky. Autorka sama sebe upozaduje, jakoby ve Vilémově životě nesehrála jinou úlohu, než roli tichého pozorovatele. Přestože jsou tyto vzpomínky psány nekriticky, jsou cenným zdrojem poznání složité osobnosti jednoho z nejvýznamnějších českých autorů přelomu 19. a 20. století. Vypráví o velké pílí a preciznosti spisovatele, jeho nejednoduché, výbušné, přesto laskavé povaze, touze po uznání (především v Praze) a také jeho obrovském lpění na rodině. Kdo ví, jaký obraz by si další generace o divokém Moravákovi vyprávěly, nebýt laskavého svědectví z pera milující ženy: „Vilém se díval na tu páru a čekal. Pára se začala pojednou ztrácet. Mizela zvolna od shora dolů. Vypadalo to tak, jako by bělostný proud něčeho živoucího skromně a oduševněle ustupoval zázračné moci rozsvětlujícího se měsíce. Vilém se mlčky díval na ten výjev. Když pára všechna padla pod obilní lán a ostala tam ležet poražena jaseň, podíval se na mne. ‚Viděla's to?‘ zeptal se oživeně. Uvědomila jsem si teprve při psaní těchto vzpomínek, že uvedený přírodní úkaz mne tehdy sice zaujal, ale to zaujetí by nebylo bývalo tak pronikavé nebýt Viléma. On byl ovladatelem přírody a jeho vztahy k dojmům jí vydávaným, pro něž se zapalovalo jeho péro, vyzařovaly skrze jeho srdečnost také na mne.“

Romana Macháčková

Autorka působí v Moravské zemské knihovně v Brně na úseku vědy a výzkumu.

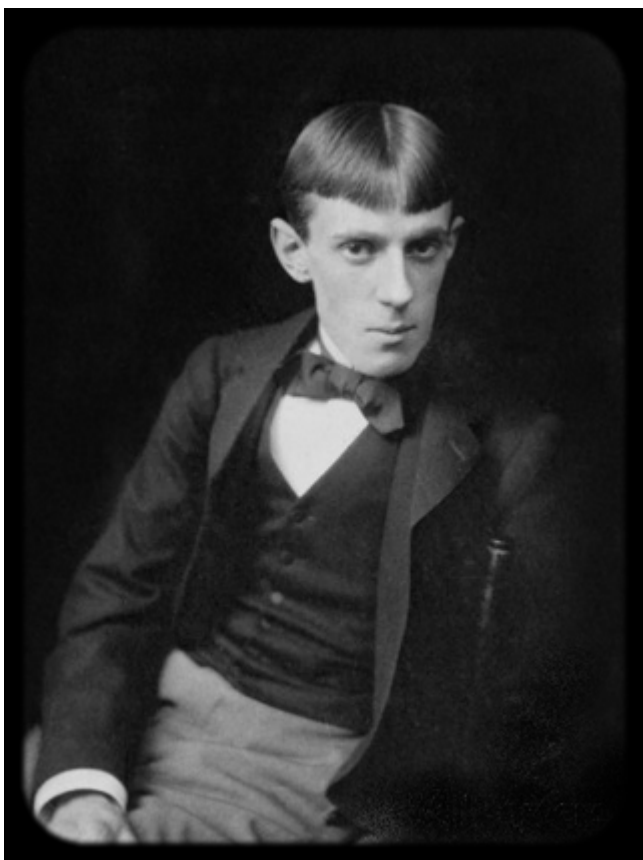

„NEJPRVE ZÁZRAČNÉ DÍTĚ OBDAŘENÉ NEVŠEDNÍ MUZIKÁLNÍ VLOHOU, JEŽ VE VĚKU DVANÁCTI LET SKVĚLE INTERPRETUJE WAGNEROVY A CHOPINOVY SKLADBY. POZDĚJI BÁSNÍK A AUTOR EROTICKÉ NOVELY, JEDEN Z PRVNÍCH TVŮRČŮ ANGLICKÉHO MODERNÍHO PLAKÁTU, A HLAVNĚ GENIÁLNÍ KRESLÍŘ, KTERÝ STYLOVÉ VYJÁDRĚNÍ SECESE V KRESEBĚ A GRAFICE PŘIVEDL TĚMĚŘ K DOKONALOSTI.“ (GUSTAV ERHART)

Aubrey Vincent Beardsley se narodil v Brightonu 21. srpna 1872 v dobře zaopatřené rodině. Poté, co však jeho otec rodinné úspory neuváženě rozházel, živila celou rodinu matka vyučováním na piano. Sám Aubrey byl ostatně obdařen nevšedním hudebním talentem. V devíti letech onemocněl tuberkulózou, již se po celý svůj život už nezbavil a která se také stala příčinou jeho předčasného úmrtí. Ve svých dvanácti letech byl poslán do internátní školy Hove and Sussex Grammar School v Bristolu, kde se začal věnovat kresbě humorných karikatur svých spolužáků a učitelů. Již v této době se formuje charakteristický styl jeho kreseb. V roce 1889 odjíždí s matkou do Londýna, kde pracuje jako písař a účetní. Jednotvárný život kancelářské myši si kompenzoval návštěvami divadel a hudebních koncertů.

Uspokojení nacházel také ve francouzské literatuře, kterou četl v originále, antických autorech a středověkých legendách. Tyto motivy najdeme v jeho kresbách – Isolda, Siegfried, Venuše a Tannhäuser, Salome, Messalina, Lysistraté. Samotný Beardsley se ztotožňoval s pierotem, který představoval postavu plnou vášně a smutku. Příčinu umělcova ztotožnění se s tímto tragickým motivem lze pravděpodobně vidět v onemocnění, jež ho postihlo.

Jako výtvarník byl Beardsley ovlivněn zejména prerafaelistickým malířem Edwardem Burne-Jonesem. Na jeho doporučení navštěvoval večerní kurzy na Westminster School of Art a odkaz malíře Burne-Jonese je patrný též v Beardsleyho častém zobrazování štíhlých žen s významným prvkem dekoru. V roce 1892 přestal pracovat v kanceláři a začal se plně věnovat své malířské tvorbě. Navštěvoval galerie, muzea a studoval díla starých mistrů. Mezi jeho další inspirační zdroje patří italská renesance, středověcí dřevorytci, empír, biedermeier, malíři William Morris, Pierre Puvis de Chavannes a James Abbott McNeill Whistler nebo japonské umění. Důležitým momentem v jeho životě bylo seznámení se s anglickým spisovatelem Oscarem Wildeem v roce 1893. Slavný spisovatel viděl jeho kresby inspirované Wildeovým dramatem *Salomé* a požádal ho, zda by doprovodil ilustracemi anglické knižní vydání této divadelní hry.

„HUSTÉ, OHNIVĚ RZIVÉ VLASY ROZČÍSNUITÉ PŘESNĚ NAD STŘEDEM ČELA, NAZELENALÉ OČI, ŽHNOUCÍ VÁŠNÍ A POHRDÁNÍM. VYSEDLÉ KOSTI BLEDEJCH, HLADCE OHOLENÝCH LÍCÍ, PEVNĚ SEVŘENÉ PLNÉ RTY, VYPOVÍDAJÍCÍ O MOHUTNOSTI TVŮRČÍ ENERGIE.“ (GUSTAV ERHART)

A. BEARDSLEY:
*THE DANCER'S
REWARD*
(ILUSTRACE KE
HŘE *SALOMÉ*,
1894)

V letech 1893–1894 ilustroval knihu sira Thomase Maloryho *Mort d'Arthur* (Artušova smrt), kterou doprovodil asi pět sty ilustracemi (od vinět přes iniciály a záhlaví po celostránkové kresby), a dále vytvořil ve stylu pre-raffaelistů kolem 500 různých vinět a ex-libris. Jeho práce se setkala s velkým ohlasem a začal spolupracovat nejprve s časopisem *The Yellow Book*, odkud byl propuštěn pro své přátelství s Oscarem Wildem, souzeným za jeho homosexuální vztahy, a poté s *The Savoy Magazine*. Kreslil karikatury, ex-libris, obálky, titulní listy a plakáty. Hlavní náplní jeho grafické činnosti byly ilustrace k dílům Oscara Wildea (*Salome*), Ernesta Dowsona (*Pierot of the Minute*), Richarda Wagnera (*Das Rheingold*), Théophila Gautiera (*Mademoiselle de Maupain*), Bena Jonsona (*Volpone*) nebo Alexandra Popea (*The Rape of the Lock*).

JEDNA Z BEARDSLEYHO ILUSTRACÍ KE KNIZE *ARTUŠOVA SMRT*
(SIR LANCELOT A ČARODĚJNICE HELLEWESA)

Beardsleyho literární dílo není zdaleka tak rozsáhlé, tvoří jej vlastně jen několik dopisů, torzo románu *Venuše a Tannhäuser* a básně *Tři hudebníci* a *Balada o lazebníkovi*. Nejvýznamnějším dílem Beardsleyho coby spisovatele je tak zmíněný nedokončený román, který vznikl na motivy Wagnerovy opery *Tannhäuser* (Beardsley patřil k četným obdivovatelům tohoto skladatele). Tento inspirační zdroj ovšem Beardsley dále rozvíjí, nachází stále větší potěšení v autostylizaci do podoby hlavního hrdiny a dává volný průchod svým erotickým posedlostem a představám. Současně je zde ovšem patrný autorův sklon k ironii a sarkasmu.

„Venuše nechávala míjeti mnoho mís, aniž s nich sousta ochutnala, tak byla zaujata Tannhäuserovou krásou. Položila několikrát svou blavu na jeho šat, vášnivě ho líbajíc, a jeho lusk pojednou tuhý a pružný se zdál jejím jemným malíčkým zubům nejnepřirovatelnější pastvou. Její boření ret se svinul a chvěl se rozrušením, odhaluje dáseň. Tannhäuser sám pak nebyl méně zaujat. Zbožně ji obdivoval celou, všechny věci na ní a pobřbí svou tvář do záhybů a nádechů jejího prádla a kořistně urval několik krajků ve své výstřednosti. Shledal ji vzněčující, dtil ji svými pažemi a osvěžoval své rozpukané rty v jejích ústech. Laskal její víčka konečky prstů, odhaloval vlny vlasů s jejího čela a dělal na tisíc roztomilých věcí, bladě její tělo jako houslista ladí svůj nástroj, nežli na něj zabraje. Priapa supěla jako starý válečný kaň, šňupajíc prášek, a lechtala strídavě Tannhäusera a Venuši, dávala vklouznoti svému jazyku dolů do jejich brdel a nechtěla vůbec býti klidna, dokud neměla Chevaliera plná ústa. Claude, vyčkav vhodné příležitosti, ponořil se pod stůl a vylezl právě pod královninou pohovkou, a než mohla říci pět, dával si kávu aux deux colonnes. Clair byl zuřiv z přítelova úspěchu a zůstal rozdurděn po zbytek večera.“

(ukázka z prózy *Venuše a Tannhäuser*
v překladu Arnošta Vaněčka)

Aubrey Beardsley zemřel na následky tuberkulózy v pouhých pětadvaceti letech, roku 1898 v jižní Francii. Za svůj krátký život se však stihl zařadit k nejvýznamnějším představitelům secesního umění (Jugendstil, Art nouveau, Modern Style) a zanechal po sobě bohaté umělecké dílo, zahrnující kresby, litografie, malby i drobnou literární pozůstalost. Pro své ilustrace a grafiky si s oblibou vybíral erotické motivy a morbidní náměty. Kombinoval techniku pera a inkoustu a kreslil přímo na papír bez jakýchkoliv přípravných studií. Jeho kresby se vyznačují smyslem pro grotesknost, ironii a sarkasmus a k jejich charakteristickým znakům patří kombinace černé a bílé v elegantních protáhlých liniích a plochách – výsledkem jsou kresby plné tajemna, smyslnosti, lehkosti a expresivity. Stopy Beardsleyho vlivu můžeme nalézt i v českém výtvarném umění, zvláště pak v knižních úpravách a výzdobě V. H. Brunnera.

Lenka Dortálová

Autorka vystudovala knihovnictví na SU v Opavě, pracuje jako odborná knihovnice v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.

POUŽITÁ LITERATURA:

BEARDSLEY, Aubrey: *Venuše a Tannhäuser*. Praha: Dybbuk 2013.

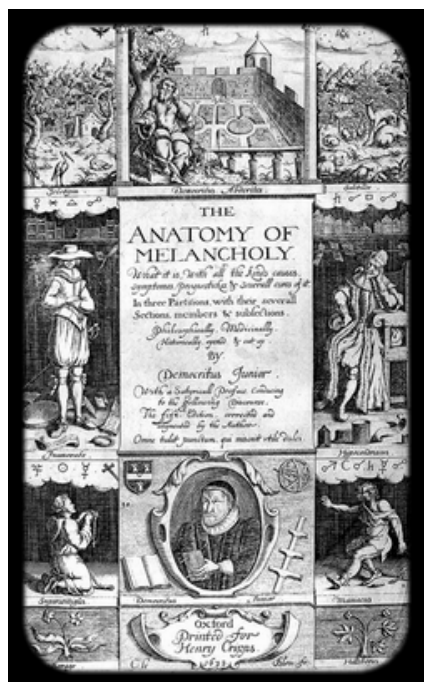
ERHART, Gustav: Aubrey Beardsley, pierot uhranutý Messalinou. In: *Barevné dráhy snů*, Praha: H&H 2007, s. 59–74.

Klíč k literárnímu žaláři nejtemnějšímu

periferie

Patrik Linhart: Vyprávění nočních hubeňourů
Pulchra, Praha, 2013, 1. vydání, 624 stran

Spisovatel, výtvarník a performer Patrik Linhart (*1975) patří k nezařaditelným postavám současné české literatury a kultury, pročež si vysloužil dlouhou řadu přízvisek (neodekadent, mystifikátor, patafyzik aj.), z nichž žádné nevystihuje šíři a pestrost jeho životních i uměleckých rolí a jejichž množství zdatně konkuruje dlouhé řadě jím užívaných pseudonymů. Proto se může zdát zvláštní, ba až podezřelé, že takový autor sepsal knihu čítající přes šest set stran a tváříci se jako poměrně seriózní průvodce vybranou oblastí světové literatury. Pravdou ovšem je, že Linhartovo dílo nazvané *Vyprávění nočních hubeňourů* (titul odkazuje k lovecraftovskému bestiáři) a opatřené podtitulem *Čítanka světového frenetismu: horor, dobrodružství, erotika* není žádným literárněvědným kompendiem pojednávajícím o tzv. frenetické literatuře, ale spíše autorovým osobním vyznáním se z hlubokého vztahu a upřímného obdivu k této pozoruhodné odnoži krásného písemnictví. Smutnou pravdou přitom je, že Linhartova kniha nejen nechce, ale ani nemůže suplovat podobně zaměřené a česky psané slovníky či monografie už z toho prostého důvodu, že taková díla v českých luzích a hájích doposud bolestně postrádáme.

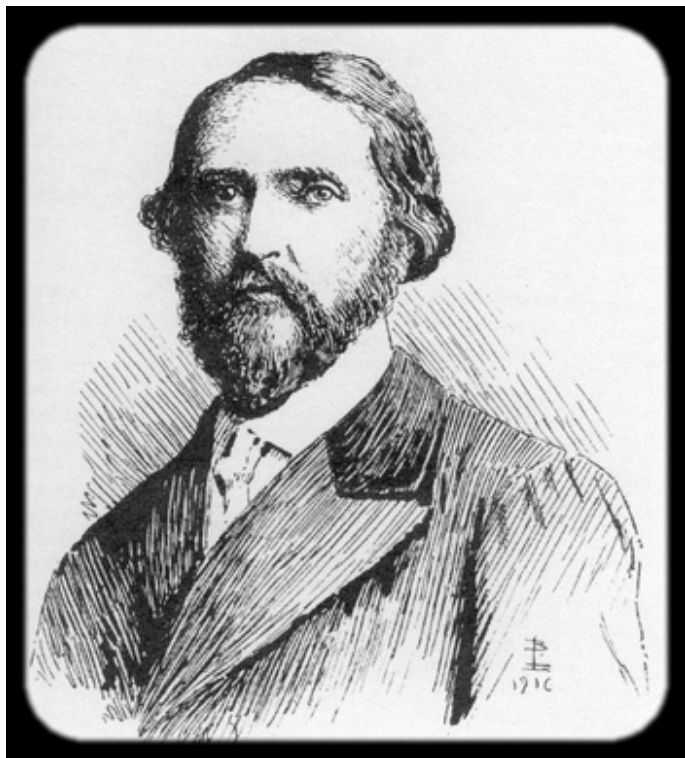

AUTOR
OZNAČOVANÝ
LINHARTEM ZA
JEDNOHO
Z PRAOTCŮ
FRENETICKÉ
LITERATURY –
ROBERT BURTON
A JEHO ANATOMIE
MELANCHOLIE
(1621, POD
PSEUDONYMEM
DÉMOKRITOS
JUNIOR, ČES. 2006)

Zatímco formální stránka knihy – její strukturace, poznámkový aparát, seznam literatury, jmenný rejstřík – jistou příbuznost s odbornou příručkou bezpochyby naznačuje, samotná četba tuto představu záhy vyvrací. Autorův místy až žoviální tón, osobitý jazyk kombinující odborné termíny a knižní výrazy (minucióznost, élan vital) s řečí hovorovou až nespisovnou (borec, šmakovat), jeho čerpání z vlastních čtenářských zážitků, glosování současné české literatury a společnosti vůbec, určitá nevyváženost podávaných informací (občas se vloudí nějaká ta marginálie), alespoň v malé míře přítomná mystifikace (je zde citován Albert Krásno, což je jeden z Linhartových pseudonymů) nebo upřednostňování rodného regionu (tj. severních Čech a zvláště Teplic) v kontextu české literatury – to jsou neklamné důkazy toho, že máme čest s pisatelem sice nadmíru sečtělým a erudovaným, přesto však majícím blíže k umění než-li vědě, na čemž nemůže nic změnit ani důsledné užívání autorského plurálu. Svěbytnou kapitolu představuje též autorův svérázný humor, vyznívající bohužel někdy trochu lacině a jevící se v publikaci podobného charakteru spíše nemístně.

Samotný pojem *frenetická literatura* Linhart sice přejímá z literárněvědné terminologie, kde se jej užívá k označení žánru objevujícího se během 20. a 30. let ve Francii v návaznosti na gotický román a vyznačujícího se zejména přehnanou drastičností, ale pro své účely jej používá k zastřešení značně širokého pole beletrie (prózy i poezie), jehož stěžejní rys spatřuje v provokaci či šokování čtenáře, prolínání reality s fantasknem a (bohužel blíže neobjasněným) „ozřejmení života“. Sám autor ovšem na tomto označení nijak nelpí – dotýčný druh krásného písemnictví stejně často nazývá *literaturou imaginativní* a příslušné autory pak označuje kupříkladu za *básníky brůzy* nebo *outcasts*. S ohledem na již zmíněný nedostatek české odborné literatury k danému tématu pracuje Linhart nemálo se zdroji cizojazyčnými (zejména anglicky psanými), přičemž množství cenných poznatků zprostředkovává skrze obsáhlé a vlastnoručně přeložené citace i svým čtenářům. Nezaviněnou absenci příhodných českých badatelů

či editorů – mezi čestné výjimky patří například Ivan Slavík, Vladimír Borecký nebo Ivan Wernisch – pak autor alespoň trochu vyvažuje odkazováním na některé tuzemské překladatele či spisovatele, kteří se frenetickou literaturou více či méně zabývají.

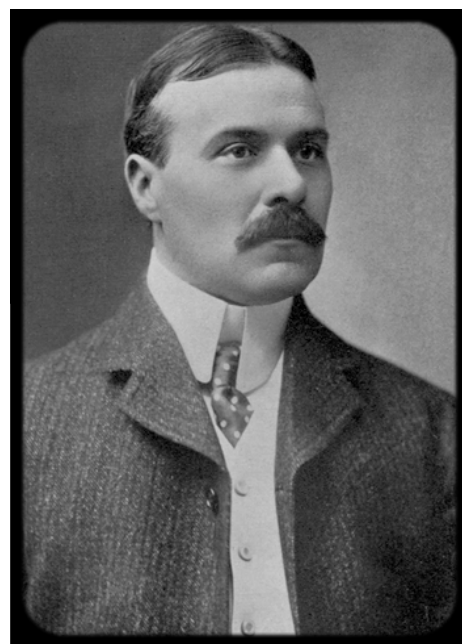
JOSEPH SHERIDAN LE FANU (1814–1873)

„BEZ PŘÍBĚHŮ TOHOTO IRA BY NÁM NIKDY NEPŘÍŠLO NA MYSL
NAPSAT VYPRÁVENÍ NOČNÍCH HUBEŇOURŮ, NEBOŤ ON TO BYL,
PO BOKU ALEXEJE K. TOLSTÉHO A EDGARA A. POEA, KDO
V NÁS PROBUDIL LÁSKU KE VŠEMU NADPŘIROZENÉMU,
PŘÍZRAČNÉMU A NEPOCHOPITELNÉMU.“ (P. L.)

První část knihy tvoří obecný přehled dějin literárního frenetismu, mapující jeho hluboké stopy v řadě literárních směrů od romantismu přes dekadenci, symbolismus a expresionismus až po surrealismus. Přestože v centru Linhartovy pozornosti stojí oprávněně tvůrci francouzští a anglo-američtí, prokazuje zde obdivuhodné znalosti frenetických autorů a děl nejrůznějšího původu (mj. strašidelné literatury v Číně a Japonsku). Před našimi zraky tu nakonec defilují desítky literátů, přičemž některá jména nebudou neznámá ani českému čtenáři – vedle „čítankových“ autorů (Byron, Dostojevskij, Hawthorne, Poe, Wilde atd.), spjatých s frenetismem často jen volně, k nim patří kupříkladu Ewers, Le Fanu, Meyrink, Stoker či dnes již kultovní Lovecraft, a samozřejmě také několik tuzemských spisovatelů v čele s Ladislavem Klímou a Josefem Váchalem. Stejný prostor je zde ovšem věnován autorům, o nichž mnozí uslyší poprvé, a není se čemu divit, někteří z nich upadli časem (ať již právem či neprávem) v zapomnění a mnozí k nám dodnes nebyli vůbec uvedeni (tzn. jejich díla se zatím nedočkala českého překladu). A právě v představení početného zástupu

těchto neznámých či přehlížených (za hranicemi však leckdy uznávaných, ba i slavných) básníků a prozaiků tkví hlavní přínos *Vyprávění nočních hubeňourů*. Někteří z nich si nadto kromě stručné zmínky v rámci sledu svých literárních blíženců vysloužili i obsáhlejší portrét, jaké v celkovém počtu dvou tuctů přináší druhá část Linhartovy knihy a kterým lze vytknout snad jen přílišné převypravování děje vybraných děl pojednáváných autorů.

Zřejmě nejslabší part celé publikace představuje oddíl třetí, nesoucí název *Encyklopedie neexaktních jevů* a obsahující šedesát hesel, jejichž skladba je naneštěstí z hlediska námětu i rozsahu značně nesourodá. Zatímco podstatné motivy frenetické literatury, vztahující se k více dílům či autorům, jsou zde spíše výjimkou (např. Cthulhu, Pan), nalezneme zde množství hesel týkajících se jediné knihy (a sice Chambersova *Krále ve žlutém*) a naproti tomu několik témat natolik plodných, že by vydaly na celé studie a pokus o jejich slovníkové zpracování proto nutně dopadá neslavně (Dvojník, Elfové, Podzemí, Upír ad.). Navýsost kladně zato musíme hodnotit čtvrtou a poslední část *Vyprávění nočních hubeňourů*, kterou tvoří malá antologie textů několika dříve představených autorů, konkrétně pak sedmero povídek, o jejichž překlad do češtiny se podělili Patrik Linhart a Eva Klášterková. S výjimkou Chambersovy povídky *Žluté znamení* (v překladu Kláry Petříkové ji nalezneme v antologii *Přízraky, zázraky a spol.* z roku 2007) a prózy *Smrtný nesmrtelný* z pera Mary Shelleyové (kterou v Linhartově překladu přineslo již v roce 2011 jedno z čísel *Analogonů*) se jedná o vůbec první otištěné české překlady dotyčných textů a všechny povídky pak představují cenné přírůstky k nečetným dostupným ukázkám tvorby příslušných autorů (Dunsany, Hodgson, Chambers, Machen (zastoupený hned dvěma prózami), Shelleyová, Shiel).

ROBERT W.
CHAMBERS
(1865–1933),
AUTOR
LINHARTEM
PŘEČASTO
CITOVANÉHO
POVÍDKOVÉHO
SOUBORU
KRÁL VE ŽLUTÉM
(1895)

Jak již bylo řečeno, Linhart vstupuje v mnoha případech na půdu, již se dosud nedotkla noha českého čtenáře, natož pak literárního vědce, což činí jím podávané informace o životech a dílech frenetických autorů ještě hodnotnějšími. To se týká dokonce i anglo-amerických literátů, jejichž profily by leckdo mohl hledat v Šustově *Slovníku autorů anglo-americké fantastiky* (dosud vyšel jen 1. díl A–K) – ten ovšem záměrně představuje pouze spisovatele narozené až ve 20. století, zatímco většina frenetických autorů spadá datem svého narození do století předešlého. Můžeme být přitom rádi, že role našeho průvodce do takřka neprobádaných končin literárního frenetismu se zhostil autor obdařený schopností trefné charakteristiky i výstižné zkratky, který nám pojednáváné spisovatele dokáže přiblížit nejen skrze vlastní bohaté čtenářské zkušenosti (ať už s cizojazyčnými prameny nebo zahraniční sekundární literaturou), ale též prostřednictvím četných osvětlujících paralel s vhodnými českými autory.

Vzhledem k pionýrské úloze *Vyprávění nočních hubeňourů* je vcelku pochopitelný Linhartův skepticismus ohledně českého odborného i laického (ne)zájmu o frenetickou literaturu: „Zdejší čtenářská i kritická obec trvale odmítá jakékoli dílo, které hrozí, že ‚běsové budou pokřikovat‘ – které je nezaškatulkované, neochočené.“ Postavíme-li však

proti těmto slovům jeho další výrok („Zájem o tvorbu na pomezí stylizovaného frenetismu a nestylizovaného šílenství přetrvává v české kotlině dodnes.“), je zřejmé, že situace je poněkud složitější – vedle zástupu pozapomenutých frenetických autorů se v povědomí našince vyskytuje několik jejich protějšků dosud živých, ba někdy až kultovních (českých i zahraničních), jejichž díla u nás nalézají sice nepočtenou, avšak o to zapálenější skupinu příznivců a komentátorů (k nimž Linhart řadí například Jana Nejedlého, Radima Kopáče a Jaroslava Balvína). Nadějně vyhlídky nabízejí rovněž aktivity několika současných českých nakladatelství – mj. Volvox Globatoru (edice Alrúna) a Plusu (edice Pandaemonium), – v jejichž knižní produkci nacházejí své místo i četní představitelé frenetické literatury (jen za uplynulý rok zde vyšla celá řada podobných titulů, které Linhart do své knihy logicky nestihl zahrnout). Nezbyvá než doufat, že se frenetickým autorům v české zemi skutečně blýská na lepší časy, neboť tak zajímavé osobnosti a nevšední texty by byla vskutku škoda nechat ležet ladem – ostatně pádnější důkaz pro toto tvrzení, než jakým je Linhartovo sice nedokonalé, přesto však monumentální a průkopnické *Vyprávění nočních hubeňourů*, si lze jen těžko představit.

-fn-

Srdečné pozdravy ze Skotska

periferie

Sviňák / režie Jon S. Baird

Velká Británie, 2013, 97 minut, česká premiéra 5. 12. 2013

Bruce Robertson, ústřední postava filmu *Sviňák* (2013), je edinburský kriminalista, jehož cesta k vysněnému povýšení není, jak napovídá už název snímku, zrovna poctivá. Všeho a všech ve svém okolí dokáže zneužít ve svůj prospěch, povzbuzován vydatnými dávkami kokainu. Strůjcem tohoto ne-charakteru je skotský spisovatel Irvine Welsh, mimo jiné známý jako autor *Trainspottingu*, který v roce 1996 zfilmoval Danny Boyle. *Sviňáka* režíroval podle Welshovy stejnojmenné předlohy z roku 1998 (česky 2001) a vlastního scénáře mladší a méně známý Jon S. Baird a hlavní roli v něm ztvárnil James McAvoy. Zůstal tak ryze skotskou záležitostí. Svůj etnický svéráz v řadě momentů reflektuje, ale to ponechejme k patřičnému (d)ocenění znalcům.

Sviňák je v několika ohledech překvapením. Za prvé je rozehrán v docela jiných tóninách než Welshova literární předloha. Začátek filmu jako by měl vyvolat

v kině otázku: „To už je ono?“ Začíná hravě, čistě, líbivě. A pokračuje tak navzdory svému amorálnímu a obscennímu obsahu. Skvěle tu funguje soundtrack a hudebně klipové vsuvky. Záhy vyjde najevo, že stylizovanost a relativní uhlazenost a estetizace filmu nijak neškodí. Ekzém na Bruceových genitáliích a jeho parazity, kteří jsou v knižním *Sviňákově* výraznějšími postavami než kolegové od policie, prostě vidět nepotřebujeme a koneckonců ani nepotřebujeme, aby byl Bruce opravdu stoprocentní podrazák a špína. Podstatné je přijmout tempo a běsy jeho života a nechat se jimi strhnout. Umný překlad literární ich-formy do ich-formy specificky filmové nám k tomu skvěle napomáhá. Bruce není vypravěčem, ač se jím od začátku v souladu se svou přehnanou ambiciózností být snaží. Je spíš výhradním zprostředkovatelem veškeré euforie i vyčerpání, které lze při sledování filmu velmi intenzivně pocítit.

Další překvapivou skutečností je herecký výkon třiatřicetiletého McAvoye, který nějak nečekaně dospěl a vyzrál naprosto přesně do této role. Zvládl ji ve všech jejích polohách, humorných i vážných, a udělal ze *Sviňáka* především *svůj* film. Kromě hlavního antihrdiny jsou postavy dost křečovitě typizované. Na přesný, navíc explicitně obrazem i slovem okomentovaný charakter je vždy nasazena neméně přesná herecká maska. Tento zdánlivý nedostatek lze ale pochopit jako součást hry – jako bychom se na všechny dívali z Bruceovy perspektivy.

Bruce se film drží po celou dobu a na finále nás připravuje lépe než předloha, která je v překotném

konečném vysvětlování o něco hůř stravitelná. Ani film však není dovyprávěn dokonale uspokojivě. Závěrečný bonus, který přichází po skončení vlastního příběhu, je sice kouzelný, ale tam, kde by byla na místě pořádná katarze, není v podstatě nic. McAvoy je v každém momentu přesvědčivý, ale scénář ho příliš bezhlavě vrhá do sentimentálních, uplakaných scén, které sice v logice vyprávění mají své místo, ale ne v této mělké podobě.

Audiovizuálně výrazný, vícežánrový, černohumorný, cynický i melancholický *Sviňák* láká a lákal už v době svého natáčení k různým spekulacím. Stane se podobným kultem jako již zmíněný *Trainspotting*? Snad má až moc viditelnou ambici takového statusu dosáhnout a o to větší pochybnosti vzbuzuje. Přes všechny nedostatky se ale jedná o film, který má v programech kin zasloužené místo. Načasování jeho české premiéry vtipně rozvířilo všeobjímající sváteční náladu a ze svého kouzla tato zvrácená podívaná jistě mnoho neztratí ani v novém roce.

Alena Šlungerová

Autorka je absolventkou bobemistiky a filmové vědy na FF UK v Praze.

Kohout ve sklepe, matýlí nad propastí

Přestože na středeční večer 18. prosince nabízela Praha celou řadu zajímavých kulturních akcí, z nichž některé souvisely s probíhajícím havlovským výročím, nemalý počet návštěvníků dorazil do Literární kavárny Řetězová na uvedení knihy *Motýlí nad propastí*. Ve zdejším sklepení si tentokrát dali dostaveníčko především surrealisté (ostatně spolupořadatelem celé události byla revue *Analogon*), k nimž patří i autor dotyčné knihy, básník a výtvarník Jan Kohout (*1960). O tom, jak soudržným a živým společenstvím jsou dodnes umělci tohoto ražení a jejich příznivci, svědčily vřelé pozdravy a zasvěcené debaty mezi přítomnými, jež oddálily oficiální zahájení programu o dobrou půlhodinu.

Poté si však již vzala slovo hlavní organizátorka celého večera Šárka Šavrdová, jejíž nakladatelství Dybbuk Kohoutovu knihu vydalo. Paní nakladatelka mimo jiné poděkovala mnoha přítomným „sponzorům“, kteří

větší či menší částkou podpořili vznik *Motýlí nad propastí* na stránkách Hithit.com a na něž zde čekaly přislíbené výtisky knihy spolu s autorem ochotným je všem zájemcům podepsat.

FRANTIŠEK DRYJE

Jan Kohout

Jana Kohouta a jeho tvorbu poté blíže představil další surrealistický básník František Dryje, jenž dotyčný soubor Kohoutových dosud nevydaných básnických sbírek a cyklů z posledních bezmála dvaceti let doprovodil obsáhlým doslovem. Nakonec před obecenstvo předstoupil samotný autor *Motýlů nad propastí*, aby z nich přečetl několik básní – nadšené

publikum si od skromného básníka vyžádalo přidavek a závěrem jej odměnilo bouřlivým potleskem.

KOLÉBÁNÍ

*Už před mnoha věky zavřel jsem oči.
Kočka kinematografu bez konce přede
mravenčí sbíječkou rozkoše razí mi
tunely do mne, sebou a mnou
ponorné nory, v nichž najdeš a nenajdeš
Dalího bezedné šuplíky, co trčí
ze všeho, všude a se vším
zatímco někde, kde určitě nejsem
nejčistší árijec kartáčuje zdi.*

Jaro voní jak čerstvý brob...

Zbývá jen dodat, že Kohoutova kniha obsahuje kromě nevšedních básní též prozaický text *Jestli neumřu, tak se zabiju* či cyklus čtyřverší doprovázených autorovými neméně pozoruhodnými kresbami a celkově se jedná o knihu pečlivě vypravenou a nadmíru zajímavou.

-fn-

„Modli se a pracuj.“

periferie

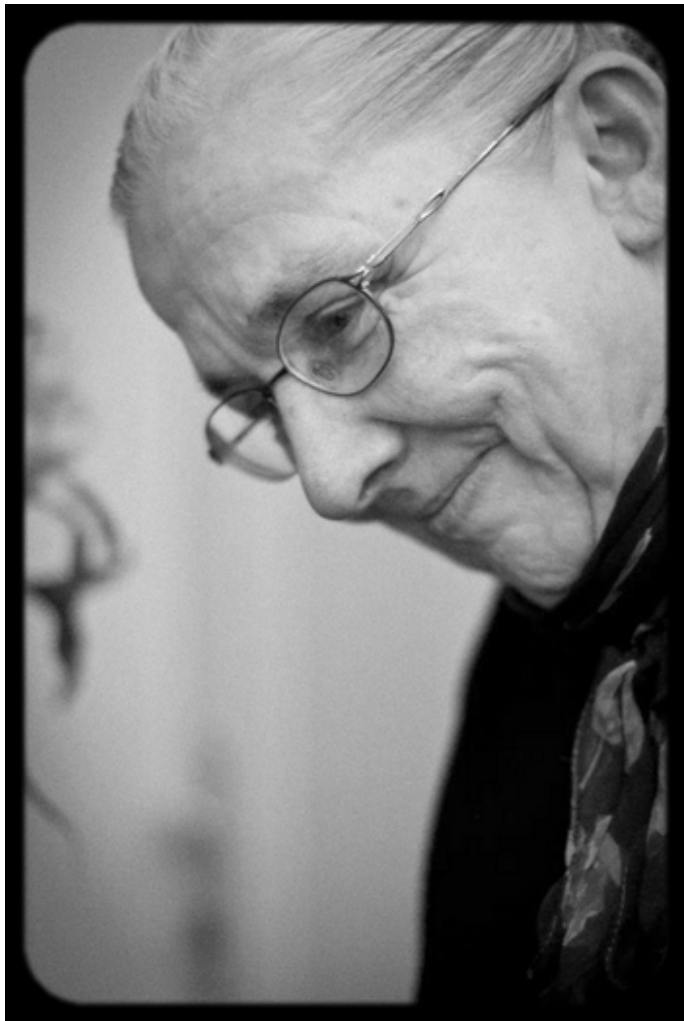
JULIANA JIROUSOVÁ SE NARODILA ROKU 1943 VE STARÉ ŘÍŠI, KDE ŽIJE DOPOSUD. JEJÍM OTCEM BYL AKADEMICKÝ MALÍŘ OTTO STRITZKO. MATKA MARIE, TAKÉ VELMI NADANÁ MALÍRKA, BYLA JEDNOU Z DVANÁCTI DĚTÍ SPISOVATELE A NAKLADATELE JOSEFA FLORIANA. JULIANA MATUROVALA V ROCE 1961 NA JEDENÁCTILETÉ STŘEDNÍ ŠKOLE V TELČI, POTÉ PRACOVALA V PRODEJNĚ NÁBYTKU A V PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNĚ. MALOVAT ZAČALA V TOMTO OBDOBÍ. V ROCE 1976 SE PROVDALA ZA MARTINA JIROUSE. VZÁPĚTÍ NÁSLEDOVAL PROCES S PLASTIKY A JIROUS BYL UVĚZNĚN. PO JEHO PROPUŠTĚNÍ PODEPSALI OBA CHARTU 77. MEZITÍM SE V ROCE 1980 NARODILA PRVNÍ DCERA FRANTIŠKA, O ROK POZDĚJI MARTA. MARTIN BYL ZAVŘEN JEŠTĚ DVAKRÁT (A PROPUŠTĚN AŽ V ROCE 1985), PO CELOU TU DOBU SI S JULIANOU PSALI DOPISY. JULIANA ŘÍKÁ, ŽE SE „VYPSALA“, PROTO POŘÍDIT S NÍ ROZHOVOR NENÍ ZROVNA SNADNÉ. DNES KRESLÍ OBRÁZKY V DUCHU IMAGINATIVNÍHO REALISMU S NÁMĚTY PŘEVÁŽNĚ NÁBOŽENSKÝMI.

VAŠE OBRÁZKY MAJÍ OSOBNÍ PŘÍBĚH, JEJICH BAREVNOST OSLAJUJE VŠEMOHOUCÍHO BOHA, NENÍ POCHYB O TOM, ŽE JEDNOTLIVÉ SVĚTCE DOKONALE ZNÁTE. ALE PAK JE V NICH NĚCO „NAD“, DÍKY ČEMUŽ SI ČLOVĚK, KTERÝ SI OBRÁZEK POŘÍDÍ, ODNÁŠÍ DOMŮ KOUSEK NĚČEHO SVATÉHO. CO VÁM K JEJICH ZPRACOVÁNÍ NAPOVÍDÁ?

Dokonale neznám nic, ani životy svatých. S osobností jednotlivých světců se seznamuji skrze *Slovník křesťanské ikonografie* od Hynka Rulíška a pomocí dalších knih. Umění je dar Ducha svatého a je třeba o něj prosit. Denně se modlím hymnus k Duchu svatému nebo si ho zpívám latinsky při práci.

JE TO TAKOVÁ „MINIATURNÍ PRÁCE O DETAILECH“. VŠE MÁ SVÉ MÍSTO. KDYŽ JSEM MĚLA MOŽNOST NAHLÉDNOUT DO VAŠÍ „DÍLNÍČKY O JEDNOM STOLKU U OKNA“, ZROVNA JSTE PRACOVALA NA TOUFAROVI, ZAUJAL MĚ TEN VÁŠ KLID A POŘÁDEK VE VĚCECH, KTERÉ POTŘEBUJETE K PRÁCI. O METR DÁL STÁLY STOJANY MARTY, KTERÁ VE STEJNÉM PROSTORU PRACOVALA NA SVÝCH OBRAZECH, A O TŘI METRY DÁL JSTE SERVÍROVALA KÁVU HOSTŮM. DO TOHO POBÍHALA VNOUČATA. NEJSPIŠ NEJSTE Z TĚCH TVŮRČŮ, KTERÍ POTŘEBUJÍ ABSOLUTNÍ KLID VNĚJŠÍ. JAK SE VLASTNĚ ČLOVĚKU PODAŘÍ TAKOVÉHO ROZPOLOŽENÍ DOCÍLIT?

Klidu docílím tím, že si sednu ke svému stolku. Vnoučata tady dopoledne nejsou, a když tu jsou, tak mě většinou neruší, pokud mi zrovna některé z nich nesedí na klíně. Děti vědí, že mi na stolku nesmí dělat nepořádek ani si hrát s mými pastelkami.

JULIANA JIROUSOVÁ

(FOTO: ARCHIV MARTY VESELÉ JIROUSOVÉ)

JÁ (A VLASTNĚ NEJEN JÁ) VÁS VNÍMÁM JAKO TAKOVOU SVATOU ŽENU, POKORNOU, VELMI TOLERANTNÍ, ŽIJÍCÍ V INTIMNÍM VZTAHU S BOHEM. BYLA JSTE TAKOVÁ VŽDYCKY? VYZKOUŠELA JSTE SI NĚKDY NEZŘÍZENÝ ŽIVOT?

Nezřízeného života jsem si vyzkoušela bohatě. Začalo to již v psychiatrické léčebně mezi psychiatry, kteří ustavičně pořádali nějaké mejdany. Probíhal tehdy také experiment s kyselinou lysargovou (LSD); nějaký americký psychiatr testoval, jestli by mohla pomoci při diagnostikování. Tohoto experimentu jsem se zúčastnila několikrát, ale brzy jsem skončila, protože mi to nedělalo dobře. Prostřednictvím různých umělců, kteří navštěvovali psychiatra Dušana Bílého, například Heleny Wilsonové či Karla Slacha, jsem se dostala do okruhu lidí kolem Martina. S tím jsem se seznámila v jedné vinárně v Praze.

PO MATURITĚ JSTE KRÁTCE PRACOVALA V PRODEJNĚ NÁBYTKU, PROTOŽE JSTE MĚLA DVEŘE K VYSOKÉ ŠKOLE KVŮLI „NÁBOŽENSKÉMU ZATÍŽENÍ“ UZAVŘENÉ. KDYBY TOMU TAK NEBYLO, JAKÝ OBOR BYSTE SI TENKRÁT ZVOLILA?

Chtěla jsem studovat na Uměleckoprůmyslové škole návrhářství nábytku, ale to byl jen takový hloupý nápad.

V ROCE 1964 JSTE PRACOVALA V HAVLÍČKOVĚ BRODĚ, V PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNĚ, JAKO ARTETERAPEUTKA, O DVA ROKY POZDĚJI V BOHNICÍCH JAKO SANITÁRNÍ SESTRA. PROČ ZROVNA TOHLE PROSTŘEDÍ? CO VÁS K TĚTO PRÁCI TAK PŘITAHovalo?

K této práci jsem se dostala přes svoji kamarádku Zuzanu Renčovou, která tam dělala arteterapii přede mnou, a její rodiče jí to potom zakázali kvůli údajné zpustlosti tohoto prostředí.

MARTIN JIROUS MĚL „MANIODEPRESIVITU“, ŽE? A ON SE, POKUD VÍM, NIKDY NELÉČIL. MYSLÍTE, ŽE KDYBY SE LÉČIL, NAPSAL BY TAKOVÉ BÁSNĚ, JAKÉ NAPSAL?

Nějakou dobu se léčil, hlavně v době, kdy usiloval o modrou knížku. Občas i navštěvoval psychiatra a bral prášky, když uznal za vhodné. Na otázku, zda by napsal takové básně, jaké napsal, kdyby pravidelně užíval prášky, se nedá dobře odpovědět, protože to nevím. Své nejkrásnější básně napsal ve Valdčicích, kde ani nepil, ani žádné prášky nebral.

JULIANA JIROUSOVÁ: Panna Maria Hostýnská

KOLIKÁTÝ OBRAZ MALUJETE? MÁTE KE VŠEM STEJNÝ VZTAH?

Nevím, kolikátý obraz kreslím, a vztah k obrázku mám podle toho, jak se mi to zrovna daří.

TAKÉ VAŠI PŘEDCI BYLI UMĚLCI, MAMINKA BYLA VELMI TALENTOVANÁ MALÍŘKA, TATÍNEK OTTO STRITZKO AKADEMICKÝ MALÍŘ, DĚDEČEK JOSEF FLORIAN KATOLICKY ORIENTOVANÝ MYSLITEL A LITERÁT. BYLO PRO VÁS VYRŮSTÁNÍ V UMĚLECKÉM PROSTŘEDÍ INSPIRUJÍCÍ NEBO JSTE JE VNÍMALA SPÍŠ JAKO ZÁTĚŽ PRO VLASTNÍ HLEDÁNÍ SVÉHO UMĚLECKÉHO VYJÁDRĚNÍ? MUSÍ BÝT PŘECE TĚŽKÉ NAJÍT VLASTNÍ RUKOPIS MEZI TOLIKA MÚZOU POLÍBENÝMI!

Jako zátěž jsem prostředí, ve kterém jsem vyrůstala, rozhodně nevnímala, ale protože tady všichni malovali a kreslili, myslela jsem si, že já to nikdy dělat nebudu. Příbuzní mě ovlivnili spíš po lidské stránce, měla jsem moc ráda svoje tety, byly čtyři a jedna byla lepší než druhá. Ke svému výtvarnému projevu jsem se dostala právě až v Havlíčkově Brodě. Pomohli mi k tomu pacienti v arteterapii i experimenty s kyselinou lysargovou. Začala jsem tam malovat, měla jsem svůj

pokojíček a klid. Jeden z prvních obrazů mají Hlavsovi, jmenuje se *Vybíráme si cibulovité rostliny* a je to taková surrealistická vize.

MÁME CHVILKU PO VOLBÁCH. JAK VNÍMÁTE UMÍSTĚNÍ KOMUNISTŮ NA TŘETÍM MÍSTĚ? NENÍ TO HANBA PO TĚCH VŠECH KRUTOSTECH, KTERÉ ZDE (A NA NEVINNÝCH LIDECH) SPÁCHALI?

Hanba to určitě je. Mladí voliči komunistů jsou špatně vychovaní. Vyrostli v rodinách komunismem pokřivených.

VE SVÉM ŽIVOTĚ JSTE BYLA ČASTO ZKOUŠENA, PROŠLA JSTE TĚŽKÝMI OBDOBÍMI, PŘESTO ZŮSTÁVÁTE ŠŤASTNÁ, S OTEVŘENOU NÁRUČÍ, MILUJÍCÍ A BOHABOJNÁ. MOHLA BYSTE PORADIT ČTENÁŘI JEDNODUCHÝ RECEPT NA ŽIVOT? POKUD NĚJAKÝ EXISTUJE?

Jednoduchý recept na život je benediktinské heslo: „Modli se a pracuj.“

PTALA SE **LUCIE RUŠKOVÁ** (LISTOPAD 2013)

„Žít bez breviáře? To je jako
vydat se na dlouhou cestu
bez navigace.“

periferie

MARTA VESELÁ JIROUSOVÁ (*1981) VYROSTLA VE STARÉ ŘÍŠI V RODINĚ S UMĚLECKOU A KŘEŠŤANSKOU TRADICÍ. PO GYMNÁZIU VYSTUDOVALA ČESKÝ JAZYK A VÝTVARNOU VÝCHOVU NA PEDAGOGICKÉ FAKULTĚ UP V OLOMOUCI, NYNÍ UČÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE V NOVÉ ŘÍŠI. ŘÍKÁ, ŽE BY NIKDE JINDE NEŽ NA VYSOČINĚ NEMOHLA ŽÍT, ŽE SE ZDEJŠÍ KRAJINA VSÁKNE POD KŮŽI. S MANŽELEM, TŘEMI MALÝMI DĚTMI, SESTROU FRANTIŠKOU A MATKOU JULIANOU ŽIJE VE STARÉ ŘÍŠI. ROKU 2007 VYDALA SBÍRKU *PROCHÁZKA S ANDĚLEM* A V ROCE 2013 *DĚTI DEŠTĚ*. VEDLE TOHO JEŠTĚ MALUJE, ZAHRADNIČÍ A ZPÍVÁ V KOSTELNÍM SBORU. ANDĚLÉ JI PROVÁZejí CELÝM ŽIVOTEM, NEJENŽE V NICH ČASTO NALÉZÁ MOTIVY KE SVÝM OBRAZŮM A JSOU ŽIVÝMI BYTOSTMI JEJICH BÁSNÍ, ALE VYBRALA SI JE I JAKO TÉMA PRO SVOJI DIPLOMOVOU PRÁCI.

JEDNA Z ANOTACÍ NA TVOJI BÁSNICKOU PRVOTINU *PROCHÁZKA S ANDĚLEM* TVRDÍ, ŽE „NAVAZUJEŠ NA POETIKU SVÉHO OŤCE“. JE ALE MOŽNÉ NAVAZOVAT POEZIÍ, KTERÁ VLASTNĚ VŽDY PŘEDPOKLÁDÁ VLASTNÍ ODŽITOST, VLASTNÍ PROŽITEK KRÁSY I UTRPENÍ, NA POEZII JINÉHO BÁSNÍKA, BYŤ JE TÍM BÁSNÍKEM VLASTNÍ OŤEC?

Vím, o čem mluvíš a tuhle anotaci nesnáším. Na tátovu poetiku v žádném případě navazovat nechci a doufám, že to ani nedělám; pak by to nebylo pravdivé, moje básně musejí být moje. Nedávno jsem se ale právě v tomhle ocitla na tenkém ledě; po tátově smrti jsem v autě pořád dokola poslouchala jím namluvené *Labutí písně* a pak jsem nebyla schopná

napsat svou vlastní báseň, furt se mi do toho pletla jeho forma. Musela jsem to cd vyndat a i psaní nechat chvíli uležet. Pak to našťestí přešlo.

VYRŮSTAT V UMĚLECKÉM PROSTŘEDÍ, KDE OBA RODIČE TVOŘÍ, KDE I PRARODIČE TVOŘILI, MUSÍ BÝT VELMI FORMUJÍCÍ, MUSÍ ČINIT ČLOVĚKA VELMI VNÍMAVÝM VŮČI JEMNÝM VLÁKNŮM ŽIVOTA. ALE NECÍTLA JSI NĚKDY NAOPAK „ZÁTĚŽ“? Z TOHO, KDYŽ JSI POPRVÉ HLEDALA SVŮJ ZPŮSOB VYJÁDRĚNÍ A PŘITOM BYLA OBKLOPENA LIDMI, KTERÍ UŽ SVŮJ „JAZYK“ NAŠLI? NEBYLO TO TÍM TĚŽŠÍ?

Zátěž to samozřejmě je. Očekává se ode mě mnohem víc, než kdybych se narodila v rodině dejme tomu dělníků nebo učitelů, to bych mohla jediné překvapit. Takhle se čeká, že budu psát, kreslit a navíc, že budu mít prošlapanou cestičku, i když moje věci budou naprosto k ničemu. Vlastně se proti tomu ani moc bojovat nedá. Když jsem poprvé posílala své básně do Literární soutěže Šrámkova Sobotka, tak mi do posudku napsali, že mé básně jsou typický produkt z jirousovsko-florianovského sadu. Co na to můžeš říct?

MARTA VESELÁ JIROUSOVÁ

(FOTO: ARCHIV MARTY VESELÉ JIROUSOVÉ)

V JEDNOM ROZHOVORU S I.M.J. JSEM ČETLA, ŽE BÝVAL SPÍŠ INTROVERTEM A EXTROVERTEM HO UDĚLALA AŽ „DOBA“. KDYŽ PŘEMÝŠLÍM NAD TEBOU A NAD FRANTIŠKOU, ALE MOŽNÁ SE MÝLÍM, NAPADÁ MĚ, ŽE OBĚ ZASTÁVÁTE JEDNU ZE ZMÍNĚNÝCH POVAH, COŽ JE AŽ NEUVĚŘITELNÉ. VNÍMÁM VÁS DIAMETRÁLNĚ. JE TO TAK? JAKÉ JSTE KAŽDÁ ZVLÁŠŤ A OBĚ DOHROMADY?

My se s Františkou opravdu zajímavě doplňujeme. Ona je spíš introvert, já spíš extrovert, ale v psaní je to přesně naopak. Ona je v psaní velmi otevřená, někdy až užvaněná, úplně to z ní tryská a je schopná

i krásných živelných textů. Já mám písemnou formu hodně stručnou a sevřenou. Pár větami obvykle řeknu všechno, co potřebuju. Ani to nemůže být jinak, já na žádné delší texty nemám čas. Celý život Františku vnímám jako svoji druhou půlku. Teď mám svoji půlku ve Washingtonu, takže je mi smutno.

IVAN MARTIN JIROUS, JULIANA JIROUSOVÁ A JEJICH DVĚ DCERY

(FOTO: ARCHIV MARTY VESELÉ JIROUSOVÉ)

KOLIK LET VÁM BYLO, KDYŽ BYL TÁTA ZAVŘENÝ? TO MUSELO BÝT PRO VÁS VŠECHNY DOST TĚŽKÉ OBDOBÍ, HLAVNĚ PRO MÁMU, KTERÁ NA VÁS ZŮSTALA SAMA. STAROU ŘÍŠI VNÍMÁM JAKO TAKOVOU PEVNOST. MĚLA VAŠE RODINA VE ZDEJŠÍCH LIDECH PODPORU?

Byly jsme malé; když byl ve Valdicích, tak mně myslím byl rok a Františce dva. Braly jsme to jako normální věc, že je táta ve vězení a že s ním komunikujeme jenom prostřednictvím dopisů. Děti si s tím nedělají hlavu, bylo to tak, jak to bylo. A co se týče přátel, pár jich ve Staré Říši bylo, ale dali by se spočítat na prstech jedné ruky.

JAK JSI VNÍMALA TÁTU, KTERÝ BYL VELMI SVÉRÁZNOU OSOBNOSTÍ, KDYŽ JSI BYLA MALIČKÁ? NEŠOKOVAL TĚ NĚKDY?

Jako maličké mi nevadil, to byl často ve vězení. Když se vrátil, bylo to horší. Nikdo z nás si ale neumí představit, co by s ním tolik let v kriminále udělalo. Hodně pil, řval na mámu, byl vzteklý. Měl postvězeňskou psychózu a navíc kvůli ochrannému dohledu nemohl nikam odjet, takže jsme to odskakaly my. Nejhuř jsem ho snášela v pubertě, to jsem k němu měla opravdu daleko. Změnilo se to až v mých sedmnácti letech, kdy jsem si přečetla *Labutí písně* a přijala ho takového, jaký je.

DOBŘÝ PASTÝŘ

*Zavedl jsi své ovce
na louku
plnou šťavnaté trávy*

*Tentokrát jsem ti řekla
že ti odpouštím
a že tě chápnu
Sama jsem plula
na vratké loďce
a rozuměla
tvému pádu*

*Dal jsi jim pít
z nejprůzračnější vody*

*Vyprávěl jsi jim
nejkrásnější příběhy*

*Já se ale držela
pevně a vytrvale
jak máme my býci*

*Dal jsi jim jistotu
že nikdy
nebudou samy*

*a jak jsi mě to
koneckonců
naučil i ty*

*Pak jsi je přivedl
do pusté
kamenité země
a beze slova
opustil*

*Ty jsi ale spadl do vln
jako ti
kterým is pobrdal*

*všechny tvé ovce
se dokázaly
vrátit zpátky*

*Byla to tvoje pýcha
Tos chtěl za Něbo dýchat*

*Jsou to dobré ovce
ale ty nejsi
dobrý pastýř*

(obě básně pocházejí
ze sbírky *Děti deště*, 2013)

KDYŽ JSEM OD VÁS NAPOSLEDY ODJÍZDĚLA, ŘÍKALA JSEM SI: „S NIMI ŽIJE BŮH“, BYLA JSEM OKOUZLENA TOUTO SILOU, KTERÁ VE VÁS I VNĚ PANUJE. NAPADLO MĚ PŘIROVNÁNÍ K TVÝM ZÁHONŮM, O KTERÉ SE TAK S LÁSKOU STARÁŠ. JE DUCHOVNOST V ČLOVĚKU NĚČÍM, CO SE DÁ „ZDĚDIT“, NEBO JE TO NĚCO, CO MUSÍ ČLOVĚK SÁM V SOBĚ NALÉZT A NEUSTÁLE OBSTARÁVAT A PĚSTOVAT?

To se samozřejmě zdědit nedá, na tom se musí tvrdě pracovat každý den.

VELMI MĚ FASCINUJE, JAK DOVEDEŠ ZVLÁDAT ROLI MATKY S ROLÍ UMĚLKYNĚ - BÁSNÍRKY A MALÍRKY! JÁ TOTO TÉMA VE SVĚM ŽIVOTĚ NYNÍ SILNĚ ŘEŠÍM. NEJSEM SI TOTIŽ JISTA, ZDA BYCH DOKÁZALA DĚLAT OBOJÍ DOBRĚ. KDYŽ PŘIJDE MÚZA, ČASTO PODEMELE DŮLEŽITOST VŠECH POVINNOSTÍ, PÍŠU NEVNÍMAJÍC, CO SE DĚJE KOLEM. SAMOZŘEJMĚ NEJSEM VŮBEC NADŠENA, ŽE TVORBA OVLÁDÁ MĚ, NIKOLI JÁ JI. JAK TO MÁŠ TY? (JAK SE DÁ TO VŠECHNO SE TŘEMI DĚTI ZVLÁDNOUT?)

Já to právě vůbec nezvládám tak, jak bych chtěla. To se jenom tak jeví navenek. To se snad ani zvládnout nedá. Dělam, co můžu, někdy to jde hůř a někdy

zaplat' Pán Bůh líp. Pomáhá mi breviář, denní modlitba církve. Žít bez breviáře, to je jako jet na dlouhou cestu bez navigace, a s breviářem, to je jako jet s navigací. Víš, že jedeš dobře, a když se přece jenom ztratíš, máš velkou naději, že zase brzy najdeš správnou cestu. Konkrétně Ti to ještě můžu vysvětlit tak, že pokud se musím rozhodovat, jestli dám přednost tvorbě nebo dětem, jednoznačně volím děti. To je mnohem důležitější, tvorba v tom případě musí počkat. Zás tak geniální nápady to nejsou, aby nemohly chvíli ležet ladem. Děti nepočkají.

MÁŠ ZA SEBOU DVĚ VYDANÉ SBÍRKY, TOUTO POSLEDNÍ JSOU DĚTI DEŠTĚ. PRVNÍ PROCHÁZKA S ANDĚLEM. TO JSOU NÁDHERNÉ NÁZVY, CO TĚ K NIM INSPIROVALO? CO PRO AUTORA (PRO TEBE) ZNAMENÁ „VYDAT KNIHU“? UZAVÍRÁ SI TÍM NĚJAKOU URČITOU EPIZODU TVORBY? VYDÁ TÍM SVĚDECTVÍ TÉ URČITÉ PROŽITÉ DOBY A „JDE DÁL“?

Názvy jsem nevybírala já. Já to s názvy moc neumím. Nechala jsem to vždycky na editorech. Ten první vybíral Dan Podhradský a ten druhý Honza Šulc. Když jsem vydala Procházku s andělem, znamenalo to pro mě důležitý krok; obesílat donekonečna literární soutěže není možné, v určitém věku to začne být trapné. Pak je ale potřeba vydat ještě jednu knížku, aby Tě začali brát trochu vážně. To, že se tím uzavře to období, je samozřejmě taky pravda.

NASTALA U TEBE NĚKDY TVŮRČÍ KRIZE? TRÁPILA SES, ŽE UŽ TA VLNA TVOŘIVOSTI TŘEBA NIKDY NEPŘIJDE?

Taky jsem měla tvůrčí krize, to si vždycky člověk myslí, že už nenapíše nikdy nic. Ale nijak moc mě to netrápilo, říkala jsem si, že prostě budu dělat něco jiného; zahradičit, malovat, zpívat, vychovávat děti. Pak to přešlo a byla jsem ráda. Ale i tak moc básní za rok nenapíšu, letos mám teprve tři. Já rozhodně nejsem žádný grafoman.

*Viděla jsem anděly padlých kněžů
stáli v kerubu
a dotýkali se křídly*

*Pod jejich bosýma nobama
se pomalu tajil sníh*

*Modlili se celou noc
a s prvním koboutím kokerbáním
rozepjali křídla
a odlétli
do zrozeného rána*

(báseň ze sbírky *Děti deště*, 2013)

VEDLE TOHO JSI VYSTUDOVALA PEDAGOGIKU (ČEŠTINU A VÝTVARNOU VÝCHOVU). UČILA JSI NA GYMNÁZIU. MOMENTÁLNĚ PRACUJEŠ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE. JAKÝ VZTAH MAJÍ DNEŠNÍ DĚTI K MATEŘŠTINĚ? MAJÍ V TÉHLE „VIRTUÁLNÍ DOBĚ“ JEŠTĚ VŮBEC NĚJAKÝ VZTAH KE KNIHÁM? K ČEMU BY MĚL VLASTNĚ UČITEL DĚTI VĚST, NA CO JE PŘIPRAVIT?

Od září učím češtinu na Základní škole v Nové Říši. Obávám se, že děti k mateřštině žádný moc vřelý vztah nemají, je jim to asi dost jedno. Co se týče čtení, to tak černě nevidím. Hodně dětí čte. To by se přece nemohlo uživit tolik nakladatelství, kdyby ty knihy nikdo nekupoval. Když jsem svým žákům dělala seznam doporučené četby, dala jsem jim tam záměrně i knihy, které by jim mohly být blízké a které by je mohly zaujmout. Konzultovala jsem to s kamarádkou knihovnicí. Těžko budou číst v sedmé třídě Hamleta, to je blbost, to je akorát od četby odradí. Měly by číst

knihy, které jsou pro ně určeny a které mají šanci pochopit. Naštěstí je takových knih dost.

JSTE VELKÁ RODINA, S HLUBOKOU KŘESŤANSKOU TRADICÍ, URČITĚ TRÁVÍTE SVÁTKY POHROMADĚ. JSOU PRO TEBE VÁNOCE RADOSTNÝM OBDOBÍM? NEBO I K VÁM DO STARÉ ŘÍŠE UŽ PRONIKLA TA HROZNÁ HEKTIČNOST S NIMI SPOJENÁ?

Hektičnosti se neubráníme ani tady. Pečeme cukroví, uklízíme, to k tomu patří. Beru to jako nutnou součást, o to víc si pak vážíme toho, že můžeme odpočívat a být spolu. Ale takové ty sentimentální řeči o Vánocích nemám moc ráda, jak se nutně všichni musíme mít rádi jenom proto, že jsou Vánoce. Myslím, že je důležité, zda v tom shonu dokážeme prožít opravdovou radost z narození Ježíše Krista.

PTALA SE **LUCIE RUŠKOVÁ** (LISTOPAD 2013)

Dvoji tvář (nejen) kladenské normalizace

periferie

Náhoda tomu chtěla, že kladenskému fotografovi Jiřímu Hankemu (*1944) vyšly v rozmezí několika dnů hned dvě nové knihy. Zatímco česko-anglická publikace s názvem *Pohledy z okna mého bytu* (nakl. KANT) představuje jeden z jeho proslulých časosběrných projektů (1981–2003), druhý svazek, nazvaný *Kladnu pod kůžej* a vydaný občanským sdružením Halda, obsahuje množství Hankeho snímků dosud nepublikovaných a nadto obsáhlý rozhovor se samotným tvůrcem. Z pohledu laického čtenáře se tak druhý jmenovaný titul jeví jako ideální vstup do fotografova života i díla. Přestože se jedná o knihu vydanou tak trochu svépomocí a tudíž o něco méně výpravou než zmíněná kantovská publikace, na jejím obsahu se to nikterak neprojeví (snad jen typografické řešení textové části mohlo být o něco úhlednější). Takřka čtyřicetistránkový a vpravdě bilanční rozhovor s fotografem vedl editor celého svazku Roman Hájek a výsledkem je velmi čtivá (Hanke je bytostný vypravěč) a zcela otevřená zpověď umělce, jehož osobnost ani tvorbu – byť obojí je úzce provázáno s Kladnem – rozhodně nelze označit za „regionální“. Čtenáři se zde dostává přehledu důležitých mezníků Hankeho osobního i profesního života, jeho přátel a kolegů, rozličných Hankeho aktivit (hudebník, výtvarník, fotograf, galerista).

JIŘÍ HANKE: GOTTWALDOVO NÁMĚSTÍ (70. LÉTA)

JIRÍ HANKE: ROH ULIC OCELÁRENSKÉ A RUDÉ ARMÁDY (1989)

Dotyčný text a následný soubor černobílých fotografií zde přítom stojí v nápadném kontrastu – snímky zachycující Kladno let normalizačních jakoby popíraly četnost a pestrost kulturních aktivit, jichž byl Hanke

v téže době a tomtéž městě organizátorem nebo účastníkem. Není však právě tato podvojnost životů běžných lidí (veřejného a soukromého), potažmo kulturní sféry (oficiální a neoficiální) jedním z typických rysů normalizace v Československu? Hankeho snímky ilustrují vskutku příkladně tuzemskou každodenní realitu 70. a 80. let – právě Kladno lze ostatně vnímat jako jeden ze symbolů této epochy – a zachycují řadu motivů pro ni charakteristických: omšelost a šed', dýmající molochy těžkého průmyslu, barbarskou asanaci historických čtvrtí a především liduprázdné ulice a náměstí, kde se obyvatelé srocuji jen ve frontách či povinných průvodech. Bylo by to listování velmi deprimující, nebýt několika posledních fotografií z konce roku 1989, ještě umocňujících předchozí dojmy pohledem na město ožívající davy stávkujících či demonstrujících občanů. Přestože čtenář znalý kladenských reálií nalezne v této knize nepochybně jistou „přidanou hodnotu“, bilanční rozhovor s Jirím Hankem a obecná výpovědní hodnota jeho dosud neznámých fotografií Kladna z let 1971–1990 představují dva pádné důvody, pro které lze koupit knihy *Kladno pod každou* doporučit všem.

-fn-

Za exotikou s humorem

periferie

Adolf Born: Turecko a Řecko – má láska
28. 11. 2013 – 19. 1. 2014 / Galerie Moderna

V pražské galerii Moderna probíhá výstava známého českého malíře a grafika Adolfa Borna s názvem *Turecko a Řecko – má láska*. Expozice nabízí Bornovy akvarely, pastely, litografie a lepty s motivy vztahující se k zemím, jež sám autor navštívil a které rád nazývá svým druhým domovem. Dotyčná díla nám osobitým způsobem představují historii těchto vzdálených míst a stávají se naším průvodcem nejrůznějšími exotickými příběhy, přičemž jim pochopitelně není cizí jistá nadsázka, humor a ironie, tedy vlastnosti dotyčnému autorovi přímo vrozené. Jednoznačný a originální styl řadí Adolfa Borna na nejvyšší příčky současných českých grafiků, s čímž je spojen také nemalý zájem o jeho dílo nejen u nás, ale i v zahraničí. Jako ilustrátor se dokáže hluboce vcítit do pojednávaných příběhů a situací a dokonale vystihnout jejich atmosféru. Společně s výstavou vychází také půvabná stejnojmenná publikace, která obsahuje vlastní texty autora a na padesát jeho reprodukcí s tematikou exotických krajín.

Adolf Born se narodil ve Velenicích, kde se tehdy mluvilo jak česky, tak i německy. Nejdříve vystudoval Pedagogickou fakultu na Univerzitě Karlovy, posléze Vysokou školu uměleckoprůmyslovou a Akademii výtvarných umění. Od roku 1964 se věnuje volné

grafice, ve středu zájmu stojí suchá jehla, lept a litografie. Za svoji činnost již obdržel řadu ocenění, např. Grand Prix na Světové výstavě karikatury v Montrealu, a je nositelem Francouzského řádu Rytíře umění a literatury a medaile Za zásluhy 1. stupně.

Oblíbený grafik a ilustrátor si v kresbě, leptu a litografií vypracoval nezaměnitelný výtvarný projev vycházející z humorného a groteskního pojetí světa. Během své téměř 50leté aktivní tvorby stihl autor oslovit již několik generací čtenářů a svými ilustracemi doprovodil více než 350 knih, mezi nimiž nechybí například *Kytice*, *Válka s mloky*, *Pobádky bratří Grimmů*, *Jak jsem potkal ryby*, *Robinson*, *Muž s dýmkou a bouslem* nebo *Pipi Dlouhá punčocha*. K nejznámějším však jistě patří jeho ilustrace ke knihám Miloše Macourka, mj. *Mach a Šebestová* či *Žofka*. Podílel se také na 70 animovaných filmech a knižně vydal pět svazků karikatur a grafik.

Lucie Zemanová

Autorka je studentkou Interiérové tvorby na VOŠ uměleckopřemyslové v Praze.

Ze vzpomínek lidské nymfy

periferie

Nymfomanka, část I. / režie Lars von Trier

Dánsko / Německo / Francie / Belgie / VB, 2013, 122 minut, česká premiéra 26. 12. 2013

Je tomu pár dní, co do tuzemských kin vstoupila první část *Nymfomanky* Larse von Triera (*1956), snímku hojně diskutovaného již od chvíle, kdy kultovní dánský režisér vyrukoval s nápadem něco podobného vůbec natočit. Nemálo propagovaný a mládeži nepřístupný film si svou českou premiéru odbyl během vánočních svátků a nepravdivé zvěsti o jeho kontroverznosti či dokonce pornografičnosti vzaly konečně za své. Nejnovější Trierův opus je totiž stejně jako předešlé snímky tohoto filmaře značně naturalistický, nikterak ovšem zbytečně vulgární – ve jménu pravého umění je zkrátka leccos dovoleno.

Vedle řady motivů typických pro Trierovu tvorbu obecně (např. slabost pro silné, avšak trpící ženské hrdinky) obsahuje *Nymfomanka* množství rysů, které ji spojují zvláště se dvěma jeho předchozími snímky, *Antikristem* (2009) a *Melancholií* (2011). Kromě samotné herečky Charlotte Gainsbourg, jež zde ztvárnila hlavní hrdinku Joe, k nim patří zvláště zasazení filmu do literárního rámce (v první části jsme měli možnost zhlédnout 5 z celkových 8 kapitol). Naproti tomu zde však ubylo stylizovanosti (vzpomeňte na zpomalené a vycizelované záběry z *Antikrista* a *Melancholie*, připomínající spíše pohyblivé malby) a naopak přibylo humoru. Vskutku, ohlašovaný pornografický snímek se ve výsledku ukazuje být spíše sofistikovanou komedií o vztazích a sexu, což nejlépe dokládá epizoda s vynikající Umou Thurman.

Ostatně všichni herci podávají pod Trierovou taktovkou jako obvykle kvalitní výkony, ať už se jedná o tváře známé (Ch. Gainsbourg, S. Skarsgård, S. LaBeouf, U. Thurman) nebo Trierem nově objevené (skvělá Stacy Martin v roli mladé Joe), a to platí dokonce i o „běčkovém“ Christianu Slaterovi. Nejsilnější zbraní dánského režiséra a scenáristy se však tentokrát stává jeho schopnost propojit ve svém snímku témata zdánlivě neslučitelná – například nymfomanií s rybařením či sex s hudební teorií –

a dosáhnout tak na jedné straně jisté „umělecké metaforičnosti“ (např. paralela mezi mladou lidskou nymfomankou a nymfou v hmyzí říši, která ač nezralá, vypadá jako dospělý jedinec), na straně druhé pak velmi účinné směsi humoru a ironie.

Samotná nymfomanie, stavěná společností odjakživa na pranýř, zde přitom nachází hned dva přesvědčivé obhájce – prvním je postava Seligmana (S. Skarsgård), náhodného zpovědníka hlavní hrdinky, tím druhým je pak samotný režisér, jehož odlehčená forma vyprávění

vrhá na danou problematiku světlo mnohem příznivější, než bychom mohli očekávat.

Troufám si odhadovat, že *Nymfomanka* nezklamala nikoho, kdo se na ni nakonec odhodlal vypravit, ať už šlo o Trierova příznivce, nebo diváka tvorbou tohoto filmaře dosud nepoznamenaného. Někteří v tom možná budou paradoxně spatřovat Trierovo selhání, jeho přiblížení se kvalitnímu mainstreamu (podobná slova ostatně zaznívala již v souvislosti s *Melancholií*), spíše by se však mělo hovořit o obdivuhodně širší Trierova filmařského talentu a jeho momentální zálibě pohybovat se originálním způsobem na poli klasických filmových žánrů, jako jsou psychologické drama (*Antikerist*), melodrama (*Melancholia*) či vztahová komedie (*Nymfomanka*). Jediným důvodem, proč někdo mohl odcházet z projekce první části *Nymfomanky* mírně nespokojen, tak bylo její poněkud násilné rozdělení vedví – což má ovšem svou zásluhu na tom, že druhou část Trierova snímku si nechá uniknout vskutku jen málokdo. Naštěstí nebudeme muset čekat nikterak dlouho...

—fn—

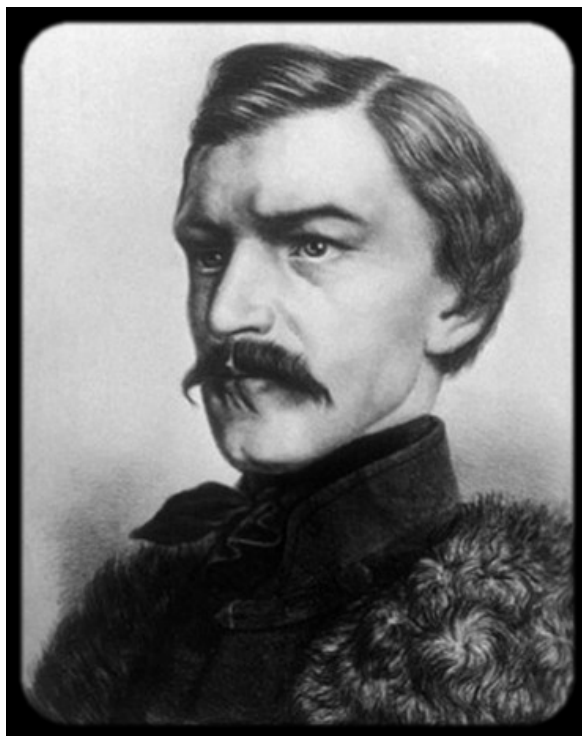
Havlíček včera, dnes a zítra

periferie

Bohumil Doležal: Karel Havlíček. Portrét novináře
Argo, Praha, 2013, 1. vydání, 142 stran

„[...] tři hesla: *demokratismus, politický realismus, kriticismus*. Na nich může česká politika, bude-li chtít, stavět i dnes (zdá se, že se jí ovšem moc nechce)“ – příznačná slova pro politologa a literárního kritika Bohumila Doležala (*1940), autora knihy *Karel Havlíček. Portrét novináře*, jenž ve své monografii podává obraz Havlíčkovy publicistické činnosti, který doplňuje o konfrontaci se současnou politickou scénou.

Doležal v *Úvodu* vymezuje devět základních témat, kterým se chce na následujících stránkách věnovat a říká „[v] této knize se budu snažit, abych nechal mluvit především Karla Havlíčka samotného“, což opravdu nechává, a tak se čtenář může seznámit s rozsáhlými pasážemi (nejen) Havlíčkových článků. Těmto devíti tematickým okruhům předchází krátká životopisná kapitola končící počátkem 40. let 19. století, tedy před Havlíčkovým novinářským debutem. Ačkoliv poté Doležal z Havlíčkovy publicistické aktivity vybírá „devět klíčových záležitostí“, postupuje přitom chronologicky.

KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ (1821–1856)

Havlíček coby novinář je představen svou známou kritikou Tylovy novely *Poslední Čech* a *Kapitolou o kritice*, v níž se ostře vymezil vůči dosavadní praxi literární kritiky. Jeho charakteristicky polemický přístup je patrný i v následujících kapitolách, v nichž se Doležal zaměřil například na Havlíčkův vztah k Rusku a ke slovanství, k radikálům (Havlíček vs. Sabina), náboženství či otázce Havlíčkova antisemitismu. Doležalova reflexe umožňuje nahlížet Havlíčka nejen jako novináře a kritika s moderními, nadčasovými postoji, ale rovněž jako člověk ne neomylného – v knize můžeme kupříkladu sledovat krystalizování Havlíčkových názorů na židovský národ; od „povážlivé recenze“ s „mírně nechutnými výtkami“, jež se týkaly knihy židovského básníka Siegfrieda Kappera, k postupnému uvědomění, které Doležal vede k závěru, že „nálepku antisemity si Havlíček nezaslouží“.

„Cílem této knížky není podat jakýsi mechanický průřez Havlíčkovým působením. Soustředí se jen na ta témata, která považuji za klíčová pro dnešní uvažování o politice“, píše Doležal, a tak čtenáře nepřekvapí, když se na stránkách monografie setkává i se jmény jako Václav Klaus nebo Vladimir Putin, ale také Winston Churchill, Karl Marx, J. V. Stalin, Nikita Chruščov aj. Kniha je psána s výraznou popularizační tendencí – v závěrečné *Poznámce autora* se čtenář dozvídá, že se jedná o původní Doležalovy přednášky

z devadesátých let, které zestručnil a upravil pro knižní vydání –, a tak se v knize setkáváme s „paranoidní charakteristikou“ a ta není „vycucaná z prstu“, J. V. Frič si „do pozdního věku zachoval kouzlo puberty“, Doležal dále píše o „backgroundu“ Havlíčkovy novinářské činnosti“ a „pokud jde o Maďary, má Havlíčkovo nepřátelství trochu trapný příděch“. Problematictější je pojetí četných Doležalových vsuvek, které se v až sedmiřádkovém rozsahu dostávají do textů samotného Havlíčka. Rovněž uzávorkované rozsáhlejší pasáže (i devět řádků v rámci jedné věty) činí text méně přehledným. Z tohoto důvodu by byly patrně vhodnější poznámky pod čarou, jak již upozornil Luboš Merhaut ve svém článku na stránkách Institutu pro studium literatury (www.ipsl.cz).

Portrét novináře je však po obsahové stránce knihou zdařilou, svou popularizační tendencí i čtivou a díky Doležalově snaze, aby na stránkách promlouval především sám Havlíček, přináší monografie svým způsobem dva texty v jednom – rozsáhlé pasáže novinových článků Havlíčka a Doležalovy interpretace (byť aktualizčně specifické).

Tereza Pulcová

Autorka je studentkou bohemistiky na FF UK v Praze.

Literatura osiřelá mezi knihami

Ze zimního Knihexu jsem si kromě několika knih odnesl i jeden smutný dojem. Zatímco halou č. 7 v Pražské tržnici proudily v sobotu 14. prosince davy návštěvníků, malá scéna vytvořená přímo uprostřed sálu zůstávala takřka liduprázdná. Tedy abych byl spravedlivý – osiřela až poté, co zde skončila produkce určená dětem a začalo pásmo autorských čtení. Ať už zde předčítali své texty autoři mladí či staří, začínající nebo již zavedení, publikum zůstávalo v podstatě neměnné – nějaký ten básník čtoucí „před či po“, pár přátel (příčemž párem je v tomto případě míněna spíše pouhá dvojice) a spiritus agens literárních akcí Josef Straka. A k tomu několik rodičů se svými dosti nezvedenými ratolestmi, kteří malé „hlediště“ proměnili v improvizovaný dětský koutek.

V odpoledních hodinách pak k nepočetným divákům přibyla i má maličkost, která tímto hluboce smeká před

ochotou všech zúčastněných autorů za takovýchto podmínek vůbec vystoupit, a nadto s nemalým nasazením. Smutno mi bylo především při vystoupení Boženy Správcové, předčítající ze své čerstvé a zajímavé básnické sbírky *Strašnice*, a to s vydatnou podporou Lubora Kasala a za účasti fotografující (pokud se nemýlím) paní nakladatelky z Trigonu. Člověk by si řekl, že poměrně hlasitý přednes nevšedních veršů spolu s avizem na kolem rozvěšených plakátech přiměje alespoň některého z kolemjdoucích k poslechu. Ale chyba lávky – návštěvníci knižního jarmarku se dál vesele věnovali nakupování, diskutování a občerstvování, nevšímaví k malému literárnímu ghettu ve svém středu.

-fn-

Pražský průvodce nejstarším řemeslem (slovem i obrazem)

periferie

Radim Kopáč – Josef Schwarz: *Nevěstince a nevěstky*
Paseka, Praha a Litomyšl, 2013, 1. vydání, 248 stran

Novým přírůstkem do záslužné edice Zmizelá Praha se stala kniha *Nevěstince a nevěstky* s podtitulem *Obrázky z erotického života Pražanů*. Jejími autory jsou Radim Kopáč (*1976) a Josef Schwarz (*1974), kteří se o práci podělili rovným dílem – první z nich sepsal úvodní studii, druhý pak dostal na starost výběr obrazového materiálu a jeho okomentování. Společných děl má přitom dotyčná dvojice na svém kontě již několik a nejedno z nich má k *Nevěstincům a nevěstkám* tematicky velmi blízko – za připomenutí stojí v této souvislosti zejména tituly *Zůstaňtež tudíž tajemstvím...* (2010) a *Pohlavní sklony v pořádku?* (2011), dva svazky studií věnovaných erotice v české literatuře a kultuře obecně.

Kopáčův text nazvaný *Co zmizelo z noční Prahy* nemůže již vzhledem ke svému nevelkému rozsahu (s patnácti stranami ovšem příliš nezaostává za obvyklou délkou studií doprovázejících svazky dotyčné edice) plně uspokojit vážné zájemce o danou problematiku, takoví však mohou sáhnout třeba po starší publikaci Mileny Lenderové *Chytila patrola aneb prostitutky za Rakouska i republiky* (2002), Kopáčem ostatně nejednou citované, nebo po nedávno vydané knize Aleny Wagnerové *Bolů lásky prodejně* (2013), doprovázené nadto studií, jejíž autorkou je rovněž Lenderová. Přesto i zde nalezneme alespoň zevrubné odpovědi na otázky „kdo, proč a jak (kde, s kým, ...)“, tedy základní informace týkající se prostitutek v pražských ulicích a nevěstincích. Podávaný stručný přehled dějin prodejně lásky na území dnešního hlavního města sahá zhruba od středověku po začátek druhé světové války, největší pozornost je ovšem věnována přelomu 19. a 20. století a období první republiky.

Přestože autorovi studie nelze vytýkat jakoukoliv diskriminaci představitelk pojednávaného řemesla, čtenáře nejspíše zarazí jistý nedostatek empatie, projevující se zvláště jeho přikláněním se k pejorativním výrazům z bohaté skupiny nabízejících se pojmenování – Kopáčovo opakované užívání slov jako *kurva*, *kurvit se*, *keurevník* (pro označení zákazníka!) nebo *děvka* je nápadné zvláště ve srovnání s neutrálními a místy až poetickými opisy užívanými

autorkami *Bolů lásky prodejně* a kritiku si už kvůli tomu vysloužil v recenzi Jana Lukavce (www.iliteratura.cz). Co úvodní text ztrácí v rovině historiografické a sociologické, to přinejmenším v očích laického čtenáře snadno dohoní atraktivitou shromážděných faktů a citátů. Nechybí kupříkladu zmínky o nejslavnějších pražských nevěstincích (Kauckého, Goldschmidtův ad.), několika proslulých prostitutkách v čele s Tonkou Šibeníci či některých případech využití námětů dané provenience v české literatuře a umění vůbec. Zvláště cenné jsou pak citace z obtížně dostupných pramenů, např. Kuklova románu *Konec babna Prahy* (1927) nebo Klepetářovy knihy *Prostitutky, jak žijí, milují a umírají* (1927), stejně jako alespoň stručná zmínka o často přehlížené prostituci homosexuální.

„ČTYŘI POSTARŠÍ PROSTITUTKY, KTERÉ PŮSOBILY V MELANTRICHOVÉ A MARTINSKÉ ULICI V OKOLÍ KOSTELŮ SV. MICHALA A SV. MARTINA VE ZDI. ZLEVA ÚDAJNĚ ANEŽKA KAFKOVÁ, BERTA NOVOTNÁ, GIZELA (?) A ANTONIE VYŠÍNOVÁ“ (J. SCHWARZ)

Úhelný kámen celé publikace ovšem představuje obrazová část, obsahující téměř tři stovky černobílých ilustrací, a to nejen dobové fotografie, ale v menší míře též kresby, karikatury nebo detailní snímky tzv. Langweilova modelu. Na fotografiích pak převažují záběry pražských ulic a domů spjatých nějakým způsobem se zdejší prostitucí, početné zastoupení mají rovněž „dobové erotické fotografie“ čili akty, nalezneme tu však i několikero snímků takřkajíc z opačné strany barikády, tzn. zachycujících zařízení lékařská, policejní nebo „záchranné“ instituce typu

Armády spásy. Nutno ovšem podotknout, že vzhledem k ojedinělému výskytu příhodných archivních materiálů je zde svět pražských nevěstinců a nevěstek často zachycen jaksi nepřímou. Spíše pravidlem než-li výjimkou jsou tak záběry neodpovídající zcela obsahu dlouhých a zasvěcených komentářů, jimiž jsou opatřeny, což v závěru přiznává i sám Josef Schwarz, podle něhož „řada vybraných snímků má pouze ilustrační povahu“ a „doprovodné erotické fotografie mají s tématem pražské prostituce pouze volnou souvislost“. Popisovaný nevěstinec tak nezdědka bývá na dotyčném snímku mimo záběr, nebo je na fotografii naopak zachycen správný dům, avšak v době, kdy zmiňovaný podnik ještě/už nehostil. To ovšem nijak nesnižuje výpovědní hodnotu samotného obrazového materiálu, skýtajícího vzácný pohled na již zaniklou Prahu dob minulých, což se týká zejména četných záběrů Josefova (nebo-li Páté čtvrti či Židovského města), tehdejšího centra prostituce v naší metropoli a pozdější tragické oběti pražské asanace.

Kniha *Nevěstince a nevěstky* se dočkala po svém vydání značné pozornosti čtenářů i médií, a je nutno dodat, že vcelku zaslouženě. Díky Radimu Kopáčovi a Josefu Schwarzovi se nám dostává do rukou výpravná publikace popularizačního charakteru, která nejen dokáže sama uspokojit laickou veřejnost chtivou seznámení s drsným, avšak barvitým světem pražské prostituce za časů monarchie a první republiky, ale poskytne dostatek odkazů pramenných i sekundárních též vážnějším zájemcům o dotyčné téma. A především nabízí velké množství nevšedních snímků „zmizelé Prahy“, jejichž autory jsou často věhlasní fotografové formátu Jindřicha Eckerta či Jana Kříženeckého.

-fn-

KNIŽNÍ TIPY PŮLNOČNÍHO EXPRESU XII/MMXIII

Jeremias Gotthelf: Černý pavouk (Volvox Globator) ◇ Robert Walser: Mikrogramy (Opus) ◇
Martin C. Putna: O smrti i vesele (Malvern) ◇ Arno Schmidt: Ze života fauna (Opus) ◇ Gisele
Prassinos: Tvář s lehkým záchvěvem trápení (Rubato) ◇ Michail Bulgakov – Jelena
Bulgakovová: Deníky Mistra a Markétky (Academia) ◇ Franziska Lesák: Na místě / Vor Ort
(Chern) ◇ Karin Becker: Literární dandysmus 19. století ve Francii (Karolinum) ◇ Josef
Florian: Můj čas (Nová tiskárna Pelhřimov) ◇ George Orwell: Lev a jednorožec. Eseje I.
(Argo) ◇ Pavel Scheufler: Osobnosti fotografie v českých zemích do roku 1918 (AMU)

JIRÍ KARÁSEK ZE LVOVIC – VZPOMÍNKA NA ARNOŠTA PROCHÁZKU JAKO BIBLIOFILA

JIRÍ KARÁSEK ZE LVOVIC: *VZPOMÍNKY*, ED. GABRIELA DUPAČOVÁ A ALEŠ ZACH, THYRSUS, 1994, s. 225–227.

K lednovému výročí smrti Arnošta Procházky píše tuto letmou vzpomínku na něj jako bibliofila. Nebudíž mu vykládáno k úhoně nic, co povím – i v těch chybičkách, společných ostatně celé řadě bibliofilů, je vždy něčeho, proč je rádi – hlavně po časovém odstupu – promíjíme. A já vzpomínám Arnošta Procházky, milého druha v životě a v literatuře, jen v kráse jeho důsledného, pevného, mužného charakteru, ne v jeho slabostech.

Procházka miloval vždy knihu. Již jako zcela malý chlapec měl větší „vlastní“ knihovnu. A přečetl knih spousty, neviděl jsem ho nikdy – ani na procházkách k zotavení – bez knihy. Chodíval nejvíce po cestách hradeb v blízkosti Písecké brány a v Chotkových sadech a v nich přečetl celého Zolu, jehož byl vášnivým ctitelem. Já v stejnou dobu četl francouzské romantiky, předem Victora Huga. Z knihovny po zemřelém svém bratru Gustavovi mám dosud v knihovně *Orientály* a *Ódy* a balady jako vzácnou památku.

Tehdy jsme nebyli ještě bibliofily, tj. sběrateli vzácných vydání zbožňovaných autorů. Co je bibliofilství, poznal jsem teprve ve Vídni u přítele, jenž sbíral první vydání francouzských a německých básníků v krásných edicích a byl ctitelem soudobých symbolistů a dekadentů. Od něho jsem si odnesl odložený katalog pařížského knihkupce a čistě nahodile jsem si objednal za několik franků knihu, jež mne fascinovala titulem *Litanie k růžím*, aniž jsem měl nějakou vědomost o básníku, jenž ji napsal. Přišel první Remy de Gourmont do Čech a příznávám se, byl jsem jím konsternován. Především kniha rozsahem nepatrná, ač stála – považte! – dokonce celých deset franků, a pak: byla tištěna na *hnědém* papíře, měla *podpis* básníkův, byla tištěna v *nepatrném* počtu atd. Ale obsah! Byl jsem jako zpit exotickou krásou těchto dekadentních litaní a *Litanie k růžím* měly vliv na básníka, jenž tehdy psal svá *Zazděná okna*.

Donesl jsem *Litanie k růžím* k Arnoštu Procházce a obával se, že je on – „pravověrný naturalista“, praktický, střízlivý, realistický rozum – příliš nepochválí, naopak, že se mé veliké lásce vysměje. Ale stal se opak. Procházka měl v ruce první bibliofilský tisk a infikoval se jím tou měrou, že se mu stal později vzorem pro jeho vlastní bibliofilské edice. Nadšen souhlasem Arnošta Procházky, donesl jsem mu katalog pařížského knihkupce – naivnost sběratelská ovšem, neboť každý pravý sběratel poví spíše adresu své tajné milenky než adresu svého bukinisty – a Procházka počal objednávat také. Opatrně, ale za pět až deset franků dostal mnohou vzácnost, jež se dnes platí, vyskytne-li se ovšem, třeba několika stovkami franků, a uměl si vždy pospíšiti, aby je dostal on – a ne já...

(...)

Vzácná knihovna Arnošta Procházky nezůstala v celku, rozváta byla do všech končin naší vlasti. Procházka ji miloval vášnivě a každý cizí dotek by ho byl jen bolel, což je ostatně charakteristika všech nás bibliofilů. Kdyby tak dnes viděl, jak jeho knihy putují z aukce do aukce, pouhý předmět spekulace! Dostal ode mne na příklad *Gotickou duši* (první vydání) se srdečnou dedikací, netkl se výtisk, ani jej nerozřezal – a výtisk již proběhl dalšími aukcemi, až jsem se nad ním smiloval a při poslední aukci Zinkově za značnější peníz jsem si jej koupil, abych ušetřil jeho kolování. Je charakteristické, že jsem shledal výtisk sice trochu ohmataný, ale – dosud nerozřezaný. Patrně vzácnost té knihy není ani tak v obsahu, jako spíše v jejím vnějšku, snad v obálce, kterou kreslil slavný Stanislaw Wyspiański. Opakují: *habent sua fata libelli*...

Takového osudu své knihovny Arnošt Procházka ovšem nepředvídal. Toužil viděti ji v muzejní knihovně, spravovanu přítelem Jarmilem Krecarem, jako jedinečný pramen k poznání růstu a psychologie české dekadence – dědicové jeho rozhodli jinak. Knihovny Arnošta Procházky již není. Zůstaly po ní pouze krásné, dokumentární aukční katalogy, což je zásluha, nikoli malá, jejího dražitele, pana Karla Zinka...

(1929)

Téma příštího čísla: NĚMECKÉ UMĚNÍ Z ČECH A MORAVY